

TARTU ÜLIKOOL
Humanitaarteaduste ja kunstide valdkond
Kultuuriteaduste instituut
Kultuurikorralduse õppekava

Ehtel Valk

**MUUTUSED KULTUURIKORRALDUSES HALDUSREFORMI KONTEKSTIS
JÕGEVA VALLA NÄITEL**

Magistritöö

Juhendajad: PhD Kaari Kiitsak-Prikk
PhD Art Leete

Tartu 2018

SISUKORD

SISSEJUHATUS	4
1. HALDUSREFORM	7
1.1. Haldusreformi eesmärgid Eestis	8
1.2. Haldusreformid Põhjamaades	10
1.3. Haldusreform ja kultuur.....	12
2. KOHALIKU OMAVALITSUSE KULTUURIPOLIITIKA JA -KORRALDUS.....	16
2.1. Kultuuripoliitika mõiste.....	16
2.2. Kohaliku omavalitsuse kultuuripoliitika	17
2.3. Kohaliku omavalitsuse kultuurikorraldus ja selle põhiülesanded	20
3. UURIMISTÖÖ EESMÄRK JA METOODIKA	22
3.1. Meetodite ja empiirika kirjeldus.....	22
4. JÕGEVA VALLA ÜHINENUD OMAVALITSUSTE KULTUURIKORRALDUSLIK TAUST	25
4.1. Ühinemisprotsess Jõgeva vallas	26
4.2. Kultuurivaldkonna rahastamine.....	28
4.3. Infrastruktuur	31
4.4. Personal	34
4.5. Kodanikuühendused	35
5. MUUTUSED JÕGEVA VALLA KULTUURIKORRALDUSES	38
5.1. Rahastamine uues omavalitsuses.....	39
5.2. Infrastruktuuri vajadused.....	43
5.3. Uue valla personalivajadus	45
5.4. Kohaliku omavalitsuse suhted kodanikuühendustega	46
5.5. Ohud kultuurikorraldusele uues omavalitsuses	52
5.6. Uue haldusüksuse võimalused.....	54
5.7. Karksi valla näide muutustest kultuurivaldkonnas	56

5.8. Järeldused ja ettepanekud	59
KOKKUVÕTE	64
KASUTATUD KIRJANDUS JA ALLIKAD	67
LISAD	71
Lisa 1. Intervjuu küsimused endiste Jõgeva valla omavalitsuste kultuurikorraldajatele.....	71
Lisa 2. Intervjuu küsimused varasemalt ühinenud omavalitsuse kultuurikorraldajale.....	72
Lisa 3. Intervjueeritute nimekiri	73
Lisa 4. Jõgeva valla kultuuriobjektide kaardistuse tabel	74
SUMMARY	76

SISSEJUHATUS

Magistritöö teemaks on "Muutused kultuurikorralduses haldusreformi kontekstis Jõgeva valla näitel". Teema valiku põhjenduseks on töö autori huvi kultuurikorralduse vastu peale omavalitsuste ühinemist. Teema on aktuaalne ja vajalik kohalikele omavalitsustele nii infoallikana kui abiks kultuurivaldkonna paremal korraldamisel. Töö võiks olla aluseks ühinenud Jõgeva valla kultuuristrateegia loomisel.

Haldusreform on kohalike omavalitsuste korralduse muutuste põhjuseks. Uurimisprobleemiks on kuidas jõuavad ühinenud omavalitsused ühiste kultuurikorralduse põhimõtteni ja süsteemide ühtlustamiseni. Magistritöö eesmärgi täitmiseks on vajalik leida vastused järgmistele uurimisküsimustele:

- 1) Milline oli kultuurikorraldus endistes omavalitsustes enne ühinemist?
- 2) Millised on kultuurikorralduse põhimõtted uues omavalitsuses?
- 3) Millised on uue loodud haldusüksuse suhted kodanikuühiskonnaga ja võimalused kogukondi toetada?

Uurimisküsimustele vastuste leidmiseks analüüsitakse Jõgeva valla kultuurikorraldust läbi nelja aspekti: rahastamine, infrastruktuur, personal ja kodanikuühendused. Seetõttu on oluline kaardistada neid kultuurikorralduse põhielemente ja käsitleda juba tehtud ning alles kavandatavaid muutusi. Kodanikuühendustel on antud uurimuses oluline osa, sest mitmes eelmises omavalitsuses põhines kultuurikorraldus just neil. Endistes omavalitsustes oli mittetulundusühendustel väga suur roll kultuurielu korraldamises, seetõttu uuritakse kodanikuühiskonna toimimise põhimõtteid omavalitsuses, avaliku võimu suhteid kogukonnaga ning võimalusi nende toetamiseks.

Kuna ühinenud haldusüksus on tegutsenud veel lühikest aega, siis käsitletakse töös juba toimunud muudatusi ja antakse ka soovitusi tulevaste muudatuste tegemiseks. Oluline on

välja tuua parimad praktikad, mida saab ära kasutada ühiste põhimõtete väljatöötamisel. Ühinesid erineva korraldusega omavalitsused, mistõttu on vajalik analüüsida erinevaid lahendusi, et välja töötada võimalikult efektiivne süsteem kultuuri tulemuslikuks toimimiseks uues haldusüksuses. Käesolevas töös keskendutakse eelkõige eesmärgile välja selgitada võimalikud ohud ja ka võimalused praegustele kultuuriasutustele ja –organisatsioonidele ning kogukondadele. Omavalitsustele on koostatud küll hulgaliselt juhendeid kuidas haldusreformi läbi viia, aga need ei ole eraldi keskendunud kultuurivaldkonnale.

Kõigepealt selgitatakse töös haldusreformi olemust ja eesmäärke. Põhiliselt keskendutakse just kohaliku omavalitsuse tasandile. Kuna Eestile on väga palju eeskujuks olnud ka Põhjamaade haldusreformid, siis põgusalt kirjeldatakse ka nende olulisemaid punkte. Kultuurivaldkonna ja haldusreformi seoseid üldisemalt selgitab ka üks alapeatükkidest.

Teises peatükis avatakse kõigepealt kultuuripoliitika mõiste, mida teoreetikud on erinevalt defineerinud. Kultuuripoliitikat võib mõista kui tegevuste kogumit, mille abil kultuuri luuakse, levitatakse ja säilitatakse. Kohalikel omavalitsustel on oluline roll kultuurielu korraldamisel, kultuuriasutuste ülalpidamisel ja kultuuritegevuse toetamisel. Antud peatükis kirjeldatakse ka kohaliku omavalitsuse kultuurikorraldust ja selle põhiülesandeid.

Järgnevalt kirjeldatakse uurimistöö metoodikat. Töös tuginetakse olemasolevale allikmaterjalile. Vaadatakse üle seadused ja õigusaktid, mis reguleerisid valdade ühinemise seadusandlikku poolt. Analüüsitakse omavalitsuste ühinemist ja haldusreformi ettevalmistust ning käiku kajastavaid materjale. Uuritakse töökoosolekute protokolle, määrusi jms haldusreformi käigus koostatavaid dokumente. Lisaks selgitati välja kultuurikorraldajate arvamusi endiste omavalitsuste ja ka ühinenud valla kultuurikorraldusest. Intervjuude valimiks on kultuurikorraldajad endistest Jõgeva valla omavalitsustest ja ühe juba varem ühinenud omavalitsuse, Karksi valla kultuurikorraldaja. Tööst tulevad välja ühiste põhimõtete loomisel arvestatavad kitsaskohad ja parimad praktikad. Välja on toodud ka intervjuude põhjal tehtud järeldused ning ettepanekud.

Eelnevalt uuritakse Jõgeva valla endiste omavalitsuste kultuurikorralduslikku tausta läbi elementide: rahastamine, infrastruktuur, personal ja kodanikuühiskond. Antakse ülevaade

endiste omavalitsuste olemasolevatest kultuurihoonetest ja -rajatistest ning püsipersonalist. Üheks võtmelemendiks on kultuurielu korraldamisel ka kodanikuühendused, seega käsitletakse ka nende olukorda. Peale olemasolevate ressursside kaardistamist ja kirjeldamist analüüsitakse töös uue omavalitsuse vajadusi samadest elementidest lähtuvalt: rahastamine, infrastruktuur, personal ja kodanikuühendused. Intervjuudes selgitatakse välja ka võimalikud ohud ja võimalused uue omavalitsuse kultuurikorraldusele.

Ühe näitena kasutatakse töös varem ühinenud Karksi valda. Antud omavalitsuse näitel on koostanud magistritöö kultuuriteenuste kättesaadavuse kohta peale haldusreformi Ave Visor, milles selgunud uurimistulemusi kasutatakse põgusalt ka käesolevas töös. Varasema näite abil saab välja tuua kitsaskohad, mida edaspidi on võimalik vältida ja olukorrad, mida parandada.

Uurimistöö viimases osas esitatakse järeldused uuritud teoreetilise materjali ja läbiviidud intervjuude põhjal. Tehakse ettepanekuid uue omavalitsuse kultuurikorralduse planeerimiseks ning arendamiseks. Koostatud uurimistöö materjali on võimalik kasutada ühinenud omavalitsuse valdkondlike strateegiliste dokumentide koostamisel.

1. HALDUSREFORM

Üheks suureks muutuste põhjuseks erinevates valdkondades on Eestis praegusel ajal haldusreform. Sellega kaasnevad erinevad ümberkorraldused nii territoriaalselt kui ka halduskorralduslikult. Magistritöö kontekstis on kõigepealt vajalik selgitada ka haldusreformi mõistet ja olemust. Käesolevas peatükis avatakse selle mõiste sisu ja kirjeldatakse reformi eesmärke, keskendudes Eesti ja kohaliku omavalitsuse (lühend KOV) tasandile.

Haldusreform on teadlik ja hästi kaalutletud muutus avaliku sektori organisatsioonis või –süsteemis, eesmärgiga parandada selle toimimist ja kvaliteeti (Gow, 2012). Haldusreform on protsess, mis koosneb kaalutletud struktuursetest muutustest ja avaliku sektori organisatsioonide juhtimisega seotud otsustest, mis võimaldavad neil asutustel paremini töötada. Struktuursete muudatuste all mõeldakse seda, et avaliku sektori organisatsioone võib liita väiksematest üksustest suuremaks ja samuti võib organisatsiooni muuta väiksemateks üksusteks, et tagada spetsiifiline lähenemine teatud teenuste osutamisele (Bouckaert, Pollitt, 2004: 8).

Teisalt tähendab haldusreform ulatuslikku avaliku halduse reformi riigi tasandil, millega kaasneb uute juhtimismudelite ja juhtimismeetodite kasutuselevõtt (Murd, 1999: 10). Siseministeriumi spetsialistid lisavad sellele definitsioonile veel ka valdkondade ja funktsioonide ümberjagamise eesmärgi (Siseministerium, 2018). Reformiga püütakse optimaalsete kulutuste juures arvestada võimalikult palju kodanike huvidega. Kande idee on soov saada paremaks vigade ja eksimuste kõrvaldamise kaudu (Teeväli, 2009: 28).

Ühiskonna arengus toimuvad muutused tekitavad vajaduse ka halduskorralduse muutusteks. Elanike paiknemine ja asustustiheduse muutused loovad eeldused suuremate haldusüksuste moodustamiseks. Omavalitsuste ühinemisel mängib suurt rolli ka piirkondade ajalooline ja kultuuriline taust. Sarnaste piirkondade vahel on lihtsam jõuda osapoolte nõusolekuni

ühinemiseks. Väikesed vallad ei ole majanduslikult nii elujõulised ja seetõttu on vajalik selliste reformide läbiviimine, mille peamiseks eesmärgiks on omavalitsuste haldus-suutlikkuse parandamine.

1.1. Haldusreformi eesmärgid Eestis

Riik soodustas omavalitsuste vabatahtlikku liitumist suuremateks haldusüksusteks. Viimane aktiivsem liitumine Eestis algas 2015. aastal ja jõudis lõpule 2017. aastal. Ühinemisi on toimunud aga ka juba varem. Järgneva peatüki sissejuhatuseks on lühidalt toodud ülevaade ka Eesti haldussüsteemist 20. sajandi lõpus ja 21. sajandi alguses.

Arenevas ühiskonnas ei saa haldusjaotus jääda püsivaks ja muutumatuks. See ilmnes ka 1997. aastal, kui regionaalministri büroos valmisid esimesed haldusreformi analüüsid. Selgus, et Eestis on palju väikese rahvaarvuga majanduslikult nõrku omavalitsusüksusi ja kõne alla tuli nende arvu vähendamine. Üheks lihtsamaks sammuks oli nn rõngasvaldades alevi või linna liitmine ümbritseva vallaga (valdadega). Nii muudeti näiteks 1996. aastal Pärnu-Jaagupi alev Halinga valla siseseks aleviks ja 1998. aastal Abja-Paluoja linn Abja valla siseseks linnaks. 1999. aastal muudeti vallasisesteks linnadeks Antsla, Lihula ja Karksi-Nuia ning ühendati Kuressaare vald Kaarma vallaga ja Võsu vald Vihula vallaga (EE 11, 2002).

1999. aastal kirjutasid Eesti Reformierakond, Isamaaliit ja Mõõdukad koalitsioonileppesse soovi teostada haldusreform järgmisteks kohalike omavalitsuste valimisteks. 1. detsembriks 2000. aastal olid valminud ainult maakondade ettepanekud haldusreformi kohta. Järgneva aasta kevadel-suvel valmis Siseministeriumi ettepanek jätta 247 valla-linna asemele 106 omavalitsusüksust, millele järgnes ka valitsuse korraldus „Haldusterritoriaalse korralduse muutmise algatamine valdade ja linnade osas” (RTL 2001, 80, 1102). Valitsus pidas võimalikuks omavalitsusüksuste sundliitmist, kuid paljude linnade ja valdade volikogud olid selle vastu, ka teatas Reformierakond, et toetab üksnes kohalike omavalitsuste vabatahtlikku liitmist, ja see tähendas reformi edasilükkumist. Nii toimus kuni 2011. aastani vabatahtlikult valdade ja linnade volikogude ettepanekuil mitmeid omavalitsusüksuste ühinemisi. 2013. aasta lõpus oli Eestis 215 omavalitsust“ (Eesti haldusjaotuse kujunemine, 2013). Peale 2017.

aasta haldusreformi jäi alles 79 kohalikku omavalitsust – 15 linna ja 64 valda (Rahandusministeerium, 2018).

2016. aasta juunis võttis valitsus vastu haldusreformiseaduse, milles on sätestatud ka reformi eesmärgid. *Haldusreformi eesmärk on võimekad omavalitsused, kes suudavad kohalikku elu terviklikult arendada, et inimestel oleks hea elada. Senised omavalitsuste ühinemised on näidanud, et ühendatud jõududega pakutakse kohalikele elanikele kvaliteetsemaid ja kättesaadavamaid avalikke teenuseid ning paraneb piirkonna konkurentsivõime* (Haldusreformiseadus, 2016). Vastavalt seadusele peab kohalik omavalitsus oma elanikele tagama kohustuslikud põhiteenused, senise killustunud halduskorraldusega jätkates seda igal pool teha ei suudeta. Ühiselt on suuremad võimalused olemasolevaid ressursse ära kasutada ja tagada piirkonna elanikele tingimused eluks vajalike teenuste tarbimiseks.

Ekspertkomisjoni poolt täpsustati reformi eesmäärke ning olulisim on ekspertide hinnangul haldusreformi tulemusena saavutada:

- 1) KOVi suurem roll ühiskonnaelu korraldamisel - võime, otsustusõigus ning vastutus iseseisvalt ja tõhusalt korraldada kohalikku elu; suurem finantsautonoomia ja eelarveliste vahendite osakaal; kasvanud juhtimise strateegilisus ja võimekus kohalike arengueelduste kasutuselevõtuks ning regionaalarengu tasakaalustamiseks riigis; samuti suutlikkus osaleda üleilmastavas konkurentsivõimelises ja koostöö protsessides.*
- 2) Kasvanud KOVi kompetents ja võimekus kindlustada elanikele kvaliteetsed avalikud teenused, nende aeg-ruumiline kättesaadavus ja majanduslikult tõhus korraldus.*
- 3) Tugevam kohalik esindus- ja osalusdemokraatia, suuremad võimalused osaleda kohaliku omavalitsemise teostamisel.*
- 4) Omavalitsusüksus moodustab loogilise territoriaalse terviku, mis võtab arvesse piirkonna eripära ja on kooskõlas asustussüsteemiga (Haldusreformi kontseptsioon, 2015).*

Seega ühinemise tulemusena peaksid esiteks elanike jaoks teenused ja tingimused paranema. Teiseks peaks omavalitsuse juhtimine olema efektiivsem ja strateegiliselt rohkem läbimõeldud. Kolmandaks on väga olulisel kohal elanike osalusvõimaluste suurendamine ja otsustusprotsessidesse kaasamine.

Haldusterritoriaalse reformi puhul tuuakse tihti välja positiivsete argumentidena teiste riikide kogemusi. Muutustel on sarnased eesmärgid – avaliku sektori efektiivsuse tõstmine ja kodanikukesksuse suurendamine (Annus, Randma, 2000: 143). Järgnevas alapeatükis on toodud näited Põhjamaades läbiviidud reformidest.

1.2. Haldusreformid Põhjamaades

Sarnase halduskorralduse tõttu on palju eeskujuks võetud varasemalt Põhjamaades läbi viidud reforme. Käesolevas peatükis on toodud näiteid Rootsi, Soome ja Taani haldusreformide kogemustest. Läbi aegade on haldusreformil olnud erinevaid põhjusi ja eesmarke. Skandinaavia riikide reformi põhieesmärk oli just kohalike omavalitsuste haldamise efektiivsuse tõstmine (Bogason, 1995: 269-270). Eesti haldusreformi ettevalmistamisel aitas kaasa ka Taani Omavalitsuste Liidu rahvusvaheline konsultatsiooniosakond.

Rootsi 1952. aasta reformi eesmärk oli haldusüksuse elanike arv kasvatada 2000ni. Reformi tulemusena tekkisid uued töökohad põhiliselt linnades, samas maapiirkondades töökohtade arv vähenes. Seetõttu jätkus ka inimeste äravool maapiirkondadest suurematesse keskustesse (Oitmaa, Rõigas, 1998: 82). Teise reformi eesmärk oli suurendada kommuuni elanike arvu juba 8000 inimeseni. Reformi tulemusena 1974. aastaks üldist kulude kokkuhoidu ei saavutatud. Demokraatia vähenes suuremates kohalikes omavalitsustes, elanikel vähenes võimalus mõjutada poliitiliste otsuste tegemist, vähenesid kontaktid võimulolevate omavalitsuse juhtidega (Häggroth et al., 1996: 14-15; Oitmaa, Rõigas, 1998: 80). Tänapäevaks on küll Rootsi omavalitsuste arv tunduvalt vähenenud ja elanikke elab nendes keskmiselt 8000, aga on ka alla 2000 elanikuga omavalitsusi (Scandinavian Regions..., 2007).

Soome haldusterritoriaalse reformidega sooviti ressurside ümberpaigutamisega vähendada piirkondade erinevusi. Läbirääkimised võisid kesta pikki aastaid enne kui ühiste kokkulepeteni jõuti. 1966.-1982. aastatel toimunud reform tõi kaasa kohalike omavalitsuste rolli muutumise ühiskonnas ja need muutusid riiklikult määratletud avalike teenuste osutajateks (Kiviniemi, 1998: 75-76). Muutustest võib välja tuua suurenenud detsentraliseerimise ja arenenud omavalitsuste ühistegevused (Luhtala, 2001: 37-40). 1999.

aastaks teise reformi tulemusel ei olnud toimunud märkimisväärseid ülesannete muutusi riigi ja omavalitsuste vahel. Soome omavalitsuse seaduse kohaselt pidi KOV igal võimalikul viisil soodustama elanike heaolu kasvu ja territooriumi jätkuvat arengut. Lasus kohustus kindlustada elanikele juurdepääs põhiteenustele (haridus, tervishoid, sotsiaalhooldus, avaliku korra tagamine) (Luhtala, 2001: 37-40). Reformid jätkuvad ja kolmas neist peaks lõpule jõudma 2018. aastal. Selle eesmärgiks on avalike teenuste efektiivsem pakkumine.

Soome valitsus on välja toonud mõned olulisemad õppetunnid, mida on siiani reformide käigus mõistetud: 1) suuremates omavalitsusüksustes tunnevad elanikud, et neil on piiratud võimalused panustada ning mõjutada kohaliku omavalitsuse edasist arengut. 2) Teenuste osutamise viisid on erinevad, vaja on muutust ning kiiret lahendust. Iga omavalitsus peab leidma endale sobiva kesktee teenuste paremaks ja kvaliteetsemaks kättesaamiseks (Pentti, Pekola-Sjöblom, 2013: 62-67).

Taanis tõusis esimese reformi vajadus esile 1960. aastatel, mil suurenes märgatavalt avalike ülesannete hulk. Koos sellega delegeeriti ülesandeid riiklikult kohalikule tasandile (Visor, 2007: 33). Teine periood oli 1980-1994, millega alustati avalike institutsioonide detsentraliseerimist ja kolmas reform viidi läbi 2001-2007. Viimase tulemusel vähenes omavalitsuste arv 270-lt 98-le. Ühinemise eesmärkideks oli muuta avalik sektor efektiivseks, suurendada avalike teenuste kvaliteeti, vähendada bürokraatiat, konkretiseerida vastutussuhteid ning suurendada kodanike kaasatust ja osalusdemokraatiat (Teeväli, 2009: 34). Taanis läbiviidud reformile eelnes mitmeid aastaid kestnud uuring ning arvestused, mille tulemusena muudeti väga suures osas omavalitsuste rahastamise süsteemi. Kohalike elanike osalus kohalikus demokraatias ei suurenenud kuid tagati suurem juurdepääs avalikele teenustele (Bogason, 1988: 136).

Kultuuriministeeriumi rahvakultuuri nõunik Eino Pedanik on teinud järeldused teiste riikide (Soome, Taani) kogemustest haldusreformi läbiviimisel. Ressursside kokkuhoid on möödapääsmatu teema igas riigis. Reformide käigus vabanes suur hulk valdkonna spetsialiste, kellest paremaid kasutatakse uutes struktuurides ja selle tulemusena peaks paranema teenuste kvaliteet. Vajalik on regulaarne (üleriigiline) kultuuriuuringute ja analüüside läbiviimine

kultuuriteenuste osas KOV-is. Oluline on soodustada omavalitsuste piiriülest koostööd kultuuri teenuste osutamisel (Pedanik, 2017).

Põhjamaade haldusreformide eemärgid on kokkuvõttes olnud sarnased ja iseloomulik on efektiivsusele keskendumine. Enamus omavalitsustest asusid kõigis riikides reforme läbi viima vabatahtlikult. Paraku on kõigis neis omavalitsustes suurenenud bürokraatia ja vähenenud demokraatia, mis ei olnud oodatav tulemus. Üheks oluliseks haldusreformi eesmärgiks oli kodanike suurem kaasatus omavalitsuse probleemide lahendamisel ja arendamisel, mis siiski kahjuks suures osas jäi teostamata. Avalikke teenuseid on suudetud detsentraliseerida. Selleks, et saavutada soovitud ressurside kokkuhoidu, tuleb teha väga palju tööd ja analüüsida põhjalikult erinevaid aspekte enne suuremate muudatuste läbiviimist.

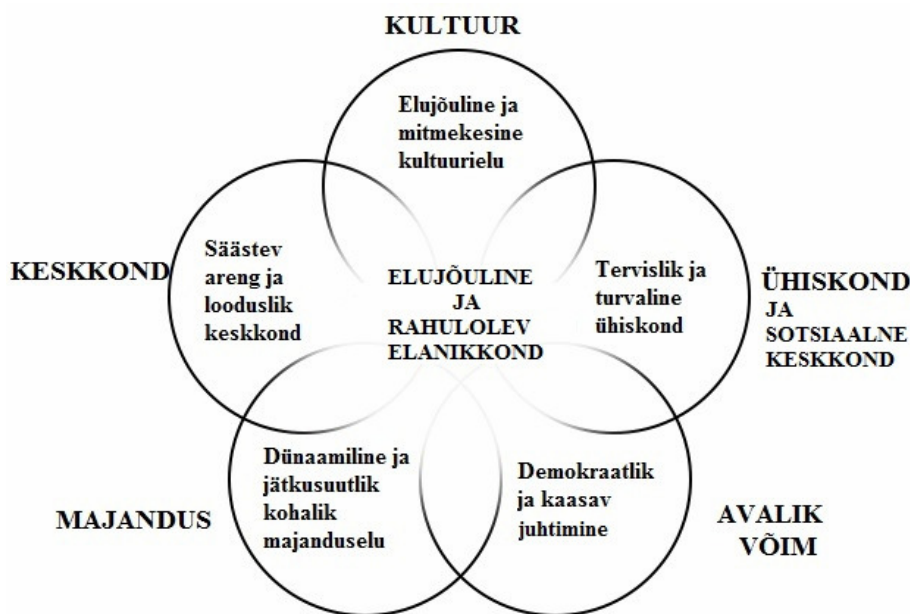
1.3. Haldusreform ja kultuur

Nagu teisteski valdkondades, tehakse haldusreformi tagajärjel muudatusi ka kultuurivaldkonnas, eesmärgiga tõsta erinevate teenuste kvaliteeti ja kasutada efektiivsemalt ära olemasolevaid ressursse. Kultuurikorraldusel on oluline mõju ka näiteks majanduslikule olukorrale, tervishoiule ja sotsiaalvaldkonnale. Inimesed tervisliku seisundi säilitamisel on kultuuril ja spordil oluline roll. Füüsiliselt ja vaimselt terve inimene on elujõuline töötaja, kelle maksud laekuvad kohalikule omavalitsusele, mis omakorda annab võimaluse uuesti kultuuri panustada.

Üheks haldusreformi tähtsamaks eesmärgiks on suurem arvestamine elanikkonna huvidega. Järgneval joonisel (joonis 1) on välja toodud avaliku poliitika valdkonnad kohaliku omavalitsuse planeerimiseks ja eesmärgid, millel see raamistik põhineb. Antud raamistik käsitleb viit valdkonda: kultuur, ühiskond ja sotsiaalvaldkond, majandus, keskkond ning avalik võim (juhtimine). Nii haldusreformi kui ka nende valdkondade peamine eesmärk on elujõuline ja rahulolev elanikkond (Cultural Development Network, 2017).

Inimesed vajavad enda ümber head looduslikku keskkonda, sotsiaalset kaitset ja turvalisust ning mitmekesist kultuurielu. Atraktiivsed sündmused ja tegevused meelitavad erinevatesse

kohtadesse inimesi juurde, mis elavdab ka sealset majandust. Kaasates arenguplaanide tegemisse ka kohalike kogukondi, on võimalik vallajuhtidel näha laiemat pilti ja edendada omavalitsust kui tervikut.

Joonis 1. Kohaliku omavalitsuse poliitika valdkonnad ja nende eesmärgid. (Allikas: Cultural Development Network, 2017, autori tõlge eesti keelde)

Kunsti ja kultuuri valdkonnas saab teha koostööd ja luua strateegiaid, mille abil on võimalik saavutada joonisel 1 kujutatud eesmäärke. Kultuurivaldkond panustab kultuuriväärtuste tugevdamisse ja kultuuripärandi ning ajaloo säilitamisse. Kultuuril on osa kohaliku omavalitsuse majandusliku elujõulisuse suurendamisel ja lisaks aitab ta luua kogukonnatunnetust ja suurendada osavõtlikkust.

Kultuurist osa saamise võimalused kodu lähedal on need, mis hoiavad inimesi oma elupaigas ja ei pane otsima põhjuseid maapiirkonnas ära kolimiseks. Piirkondi võib päästa ääremaastumisest näiteks see, kui inimestel on võimalik elada oma kodukohas huvitavat ja kultuurset elu. Haldusreformi ei tohiks vaadata ainult kui numbriliselt suuremate haldusüksuste loomist, vaid kui tugeva kultuuripärandi ja paremate võimalustega piirkonna loomist. Eesti Vabariigi kultuuriminister Indrek Saar tegi ettekande Teenistujate Ametiliitude Keskorganisatsiooni (TALO) üldkogul, kus ta tutvustas kultuurivaldkonna väljavaateid seoses

haldusreformiga. *Haldusreform on mõttekas vaid siis, kui kultuuriteenus omavalitsuste liitmise tulemusena paraneb. Igaühel peab olema võimalus kultuurielus osaleda, sellest osa saada ning koguda uusi teadmisi* (Saar, 2016). Teiste valdkondade kõrval on oluline mõista ka kultuuri olulisust. Kultuuril on sotsiaalne ülesanne võimaldada inimestel omavahel suhelda, et nad tuleksid kodudest välja ja läbi kultuuri omavahel sotsialiseeruksid. Geograafilisest aspektist peab kultuur olema kättesaadav igas paigas ja piirkonnas ning ka erivajadustega inimestele.

Erinevates piirkondades on aegade jooksul moodustunud kogukonnad, kes oskavad oma kultuuri hoida ja edendada. Seetõttu on omavalitsuse koostöö nendega ülioluline. Kohalikul omavalitsusel on kõik eeldused luua alused koostööks nii riigi kui kohalike piirkondadega.

Paraku on selge, et igasse vallakeskusse pole võimalik ehitada uut teatrimaja, rajada muuseumi või uhket spordikompleksi. Küll aga saab haldusreformi käigus tagada, et kõigil inimestel on elementaarne võimalus kultuuri luua ja sellest osa saada. (Saar, 2016)

Kultuuriministeriumi huvi haldusreformi protsessis on ühinenud KOV-i suurem kultuurialane võimekus ja paranenud kultuuriteenused. Seaduste muutmise käigus oleks mõistlik korrastada kultuurikorralduse valdkonda nii kohalikul kui maakondlikul tasandil (Pedanik, 2017). Teenused peaksid muutuma kvaliteetsemaks ja kättesaadavamaks ka kultuurivaldkonnas. Omaette küsimus on kuidas selline tulemas saavutatakse. Ühinemisprotsessis tuleb kõigepealt kaardistada olemasolevad kultuuriressursid ja analüüsida, kuidas neid edaspidi tõhusamalt kasutada.

Varasemast palju tähelepanelikumad peaksime olema kultuuriressursside – nagu näiteks ajaloolise väärtusega esemed, ideed, kujundid, tegevused, institutsioonid, traditsioonid – kompleksse kasutamise ja arutelude suhtes. Seda nii teadustöös, põhimõtetes kui ka planeerimises. Suuremat koostööd oleks vaja teha teaduse, kogukonna, era- ja riigisektori vahel, mis tähendab, et keegi peab ära tegema ka osalejate vahelise raske, kuid kasuliku tõlketöö (Mercer, 2006).

Mercerile tuginedes saab defineerida kultuuriressursid ja selgitada kultuuriplaneerimise vajalikkust uutes loodud omavalitsustes. Põhimõte on lihtne: kultuuriressursse ei saa planeerida, kui ei teata, mis on olemas ning milline on selle olemasoleva potentsiaal (Mercer, 2006). Ka antud töös käsitletud ühinemise protsessis on toimunud erinevate kultuuriressursside kaardistamine, mille alusel asus läbirääkimisi pidama ka haldusreformi kultuurivaldkonna tööühm.

Eesti rahval on eesmärk oma rahvust, keelt ja kultuuripärandit säilitada. See on põhiseadusega sätestatud kohustus, millest tulenevalt ka kultuuriministri järgnev tsitaat:

Riigi pidamise ainuke mõte on oma kultuuri hoidmine ja arendamine. Paraku kipub see lihtne tõde igapäevases rutus meelest minema ning lihtne on piirduda vaid olmetasandiga, kus tulemused on kiiremini nähtavad. Üksnes siis, kui riik, ühinenud omavalitsused ja teotahtelised kodanikud suudavad luua mõnusa elukeskkonna kõikjal Eestis ning tagada loovust arendavad võimalused, võime praegust reformiaega lugeda õnnestunuks. (Saar, 2016)

Selleks, et näha praeguse haldusreformi tegelikke tulemusi, läheb veel aega. Et ühinemisel oleksid kultuuri jaoks positiivsed tagajärjed, tuleb nii omavalitsusel kui selle elanikel selle nimel tööd teha. Ühelt poolt on haldusreform protsess, mis võimaldab paremini ellu viia riikliku kultuuripoliitika eesmärged. Teiselt poolt peab haldusreformi tagajärjel muutuma kultuuriplaneerimine kohalikul tasandil ja see võib eeldada muudatusi, mis omakorda kajastuvad kultuurikorralduse praktikas.

Käesolev uurimistöö keskendub muutustele KOV kultuurikorralduses haldusreformi kontekstis, mille efektiivsemaks läbiviimiseks on vaja kujundada uuel haldusüksusel oma kultuuripoliitika. Töös on vajalik välja selgitada kultuurikorralduse põhielemendid läbi mille toimuvaid muutusi vaadelda ja mille abil rakendada riiklikku kultuuripoliitikat. Järgnevas peatükis kirjeldatakse kõigepealt kultuuripoliitika ja –korralduse rolli kohalikes omavalitsustes.

2. KOHALIKU OMAVALITSUSE KULTUURIPOLIITIKA JA –KORRALDUS

Käesolevas peatükis selgitatakse kultuuripoliitika olemust ja kohalike omavalitsuste rolli selles. Lähtudes ühelt poolt riiklikust kultuuripoliitikast ning teisalt kohalikest eripäradest on omavalitsustel vaja välja töötada kultuurikorralduse põhimõtted uues haldusüksuses. Need peaksid olema üheselt mõistetavad ja kõikidele omaksvõetavad.

2.1. Kultuuripoliitika mõiste

Et aru saada milline peaks olema kohalik kultuuripoliitika, tuleb kõigepealt avada selle mõiste tähendus. Politoloogia vaatenurgast käsitletakse kultuuripoliitikat kui konkreetset avaliku poliitika liiki. See on üks paljudest valitsuse allsektorite sekkumisvormidest. Seega, defineerides mõistet avalik poliitika, võime jõuda kultuuripoliitika mõisteni (Paquette, Redaelli, 2015: 59). Kultuuripoliitika uurija Clive Gray arvates võib kultuuripoliitikat oma kõige lihtsamal mõistes vaadelda kui tegevuste kogumit, mis on või ei ole valitsuse kohustuseks kultuurimaastikul (Gray, 2010: 222).

Paul DiMaggio jaoks on kultuuripoliitika selline „poliitika“, mis reguleerib kõike seda, mida kutsutakse ideede turuks. Selles määratluses peetakse kultuuripoliitikat ideaalseks tooteks, mis konkureerib seaduste või riigi ressurssidega. Teisisõnu kui üldsus on saavutanud konsensuse kultuuriväärtuste ja -toodete osas, siis seisneb poliitika peamiselt selles, kuidas seda toodet esile tuua ja levitada. DiMaggio taotleb oma määratluses, et selle all mõistetakse nii valitsuse tegevust kui ka mittetegevust, mis mõjutavad kultuuritegevust ning selle eesmärke. (DiMaggio, 1983: 242).

Üks põhjalikum ja kasulikum määratlus pärineb Margaret Wyszomirskilt, kes määratleb kultuuripoliitikat kui suurt heterogeenset üksikisikute ja organisatsioonide kogumit, kes tegelevad kunsti loomise, tootmise, esitlemise, levitamise ja säilitamisega. Lisaks nimetatule hõlmab kultuuripoliitika veel esteetilist pärandit puudutavat haridustegevust ning meelelahutusvaldkonna tegevusi ja tooteid (Wyszomirski (2002) refereeritud Paquette, Redaelli, 2015 kaudu).

Kõik selle saab lühidalt kokku võtta järgmise definitsiooniga: *Kultuuripoliitika tähendab ühiskondlike kokkulepete süsteemi kultuuris püstitavate eesmärkide ja nende saavutamise teede ja vahendite kohta* (Kiis, 1998: 15). Seega mõistame me selle all nii sihipärast tegevust kui kokkuleppeid, millega see siht ja sihi saavutamine on määratletud. Riiklikult on kultuuripoliitika põhialused määratletud. Igal kohalikul omavalitsusel tuleb aga luua oma süsteem, mille abil saavutada eesmärke rahvuskultuuri säilitamiseks ja arendamiseks.

2.2. Kohaliku omavalitsuse kultuuripoliitika

Omavalitsuse kultuurivaldkonna süsteemseks arendamiseks on vaja kujundada lisaks riiklikule kultuuripoliitikale ka kohalik kultuuripoliitika. Oluline on määratleda prioriteedid ja põhisuunad, kuhu kultuurikorralduses jõuda soovitakse. Lahendada on vaja ka Euroopa väikeriikide üks põhiküsimusi – kuidas tagada rahvuskultuuri säilimine ümbritsetuna teistest kultuuridest. Selleks tuleb aga välja töötada plaan, kuidas kultuur jõuaks iga ühiskonnaliikmeni.

Kultuuripoliitika kohaliku omavalitsuse tasandil on siiani arengujärgus. Riiklikult on vastu võetud „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“, mis on jätk 1998. aastal Riigikogus vastuvõetud Eesti riigi kultuuripoliitika põhialustele (RT I, 1998, 81, 1353). See on vaid üks dokument, mille järgi omavalitsused saavad oma suundi planeerida ja valdkonda arendada. *Riiklik kultuuripoliitika lähtub Eesti Vabariigi põhiseaduslikust sihist tagada eesti rahvuse, keele ja kultuuri säilimine läbi aegade* (Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020). Seda tuleb järgida ka kõigil omavalitsustel.

Kultuuripoliitika põhialused lähtuvad veendumusest, et kultuur on üheks võtmeteguriks riiklike ja kohaliku tasandi eesmärkide saavutamisel. Vastavalt Eesti Vabariigi põhiseadusele otsustavad ja korraldavad kõiki kohaliku elu küsimusi kohalikud omavalitsused, kes tegutsevad seaduste alusel iseseisvalt (Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020). Kultuuritegevuse eesmärgi määratlemine võib osutada väga raskeks ülesandeks. Selleks ei saa olla ainult riikliku kultuuripoliitika elluviimine kohalikul tasandil või olemasolevate tegevuste parandamine, laiendamine või ressursside efektiivsem kasutamine (KOV-id ja kultuur, 1998: 19). Lisaks on kultuuripoliitika põhialustes rõhutatud kohalike omavalitsuste rolli tähtsust kultuurielu korraldamisel, kultuuriasutuste ülalpidamisel ning kultuuritegevuse toetamisel (Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020). Kuidas see välja peaks nägema, see on iga omavalitsuse enda otsustada. Siiani on kasutatud väga erinevaid ressursse ja põhimõtteid nii infrastruktuuri, rahastamise kui kultuuripersonali osas.

Kohaliku omavalitsuse korralduse seadus ütleb, et omavalitsusüksuse ülesanne on korraldada antud vallas või linnas koolieelsete lasteasutuste, põhikoolide, gümnaasiumide ja huvikoolide, raamatukogude, rahvamajade, muuseumide, spordibaaside, turva- ja hooldekodude, tervishoiuasutuste ning teiste kohalike asutuste ülalpidamist, juhul kui need on omavalitsusüksuse omanduses (KOKS, 1993). KOKSi täiendus, mis lisab omavalitsusele kultuuri- ja sporditöö korralduse kohustuse, võeti riigikogus vastu 14.06.2017 ja see jõustus 01.01.2018. Seega on omavalitsuse ülesanne leida ka need ressursid, mille abil kultuur piirkonnas toimiv oleks.

Kultuurivaldkonna koordineerimine kohalikus omavalitsuses sõltub ka parasjagu võimul olevatest erakondadest ja isikutest ning suunad võivad muutuda vähemalt iga nelja aasta tagant. Kultuuriasutused tegutsevad vastavalt omavalitsuse poolt kinnitatud põhimäärusele ja nende saatus või areng on valla või linna otsustada. Muidugi on ka riiklikke kultuuriasutusi, mis kuuluvad kultuuriministeeriumi haldusalasse. Kultuuri demokratiseerimise vaatepunktist on oluline, et kultuuripoliitika töötaks selles suunas, kus kultuuriorganisatsioonid oleks vabad poliitilistest mõjutustest (Langsted, 1990). Praeguse haldusreformi kontekstis on olukord eriti keeruline paljudes piirkondades, kuna erinevates valdkondades on vaja jõuda kompromissini, milliseid parimaid praktikaid rakendada uutes haldusüksustes. On uute põhimõtete kujundamise aeg, võttes arvesse, et siiani oli kultuur kohalikel tasanditel väga erinevalt

korraldatud. Teisest küljest on ideaalne aeg uute strateegiate loomiseks. Võimalus on luua tugev ja läbimõeldud süsteem uuteks arenguteks. Paljudes piirkondades on näiteks kogu kultuuritegevus koos hoonetega antud majandada mittetulundusühingutele. See ei taga aga piirkonnas kultuuritegevuse püsijäämist. MTÜ ei ole kohustatud valla tasandil kultuuri korraldama, vaid tegutseb vastavalt oma põhikirjale. Rahvamajad üldiselt tegutsevad rahvakultuuri säilitamise eesmärgil. Mittetulundusühingud ei ole kohustatud tegelema rahvakultuuriga ja seepärast ei suuda nad üksi tagada ka selle jätkusuutlikkust.

Uutes KOV-ides võib tekkida küsimus, kas rahvamajasid ikka on nii palju vaja ning milliseid funktsioone nad peaksid edaspidi täitma. Augustis 2016 esitasid Eesti Kultuuri Koda, Eesti Rahvamajade Ühing, Eesti Kultuuriseltside Ühendus ja Harjumaa Kultuurikorraldajate Liit Riigikogu kultuurikomisjonile ja Kultuuriministeeriumile pöördumise, milles tehti ettepanek sätestada KOKSis kohaliku omavalitsuse kultuuriteenuse ulatus ja kultuuri mõiste ning omavalitsuse vastutus ja kohustused selles valdkonnas. Samuti sooviti reguleerida haldusreformi käigus rahvamajade, kultuurikeskuste ja külamajade tegevus ning omavalitsuste vastutus nende osas eraldi seadusega (Eesti Kultuuri Koda, 2016). Rahvamajade esindajad nägid vajadust nende tegevuse parendamiseks eraldi töörihma moodustamiseks, et töötada välja vajalikud seadusemuudatused. Nagu selgus Kultuuriministeeriumi vastusest pöördumisele, ei olnud eraldi seaduse loomine Vabariigi Valitsuse tegevuskavas ega ka haldusreformi läbiviimise püstitatud eesmärkides (KUM¹ vastuskiri, 2016).

Kohalikel omavalitsustel on võimalus oma loodavates strateegiates paika panna, milline on nende vastutus ja kohustused oma piirkonna kultuuritegevuses. *Kultuuripoliitika eesmärgiks on kujundada loovust väärtustav ühiskond, hoides ja edendades eesti rahvuslikku identiteeti, uurides, talletades ja kandes edasi kultuurimälu ja luues soodsad tingimused elujõulise, avatud ning mitmekesise kultuuriruumi arenguks ja kultuuris osalemiseks* (Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020). Kui kohalik omavalitsus tunneb kultuurivaldkonna vastu huvi, siis areneb see ka paremini. Äärmiselt oluline on kogukondade kaasamine ja koostöö, sest kõigil peaks olema võimalus panustada kultuurikeskkonna täisväärtuslikku arengusse.

¹ KUM- Kultuuriministeerium

2.3. Kohaliku omavalitsuse kultuurikorraldus ja selle põhiülesanded

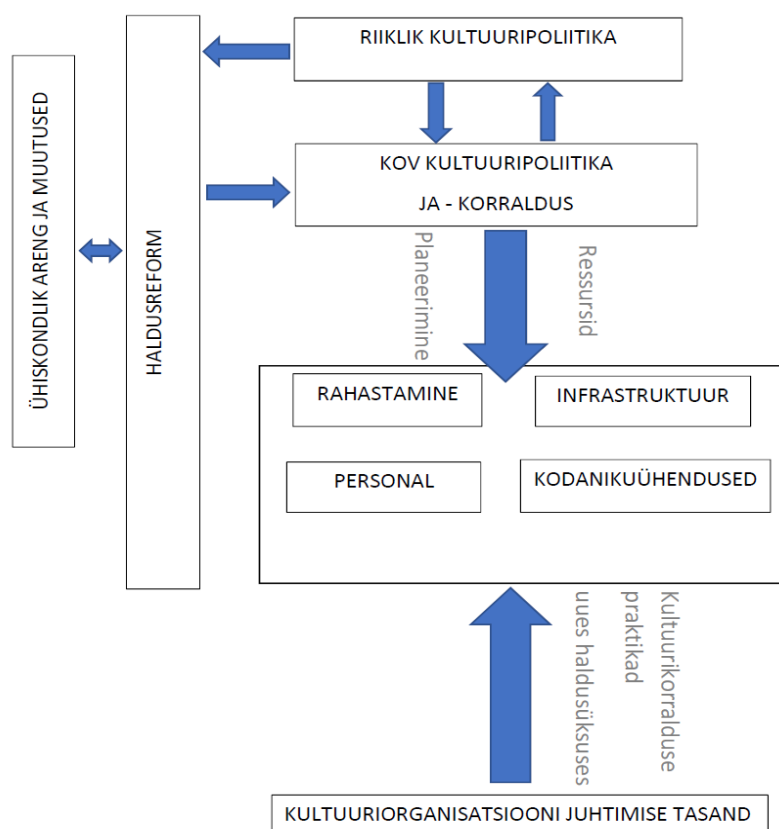
Kohaliku omavalitsuse kultuurikorraldus koosneb põhiliselt olemasolevate kultuuriasutuste ja ressursside koordineerimisest, arengu planeerimisest ning kultuuritegevuse toetamisest. Selleks, et kõik süsteemid tulemuslikult toimiksid, on vaja neid tegevusi põhjalikult analüüsida ja leida kõige sobivamad lahendused. Nii ühiskonnas kui omavalitsustes toimuvad muutused, mis tingivad ka ülesannete jaotuse muutumise erinevate halduskorralduse tasandite vahel kõigis valdkondades, kaasa arvatud kultuuris.

Traditsiooniliselt mõistetakse omavalitsuse ülesannetena kultuuriteenuse osutamist – raamatulaenukuse ja kultuuriürituste korraldamist, ise- ja huvitegevuseks tingimuste loomist jne (Kiis, 1998: 22). Seega tundub, et funktsioonid ja nende maht on ära määratud rahaga. Selleks, et oleks võimalik üritusi korraldada ja teenuseid osutada, on vaja kohta, kus seda teha ja inimesi, kes planeeritud tegevused ellu viiksid. Kõigis piirkondades ei ole kultuurihooned, kus oleks ametis kultuuritöötajad, mistõttu peavad ka kodanikuühendused tegelema samade ülesannetega. Kõik see vajab aga rahastamist, mille süsteemi ja kordade väljatöötamine on üks tähtsamaid KOV kultuurikorralduse eesmärke. Sellest järelduvalt võime lugeda kohaliku omavalitsuse kultuurikorralduse olulisemateks komponentideks rahastamise, infrastruktuuri, püsipersonali ja kodanikuühendused.

Lähtudes nendest neljast põhikomponendist võib mõista kultuurikorralduslike struktuuride sisu järgmiselt: rahastamine on protsess, mille üle otsustavad poliitikud, valitsus, volikogud. Personali moodustavad kultuuriametnikud, kultuurikorraldajad, kultuuriuurijad, loovisikud. Infrastruktuuri all mõeldakse kultuurisündmusi korraldavaid asutusi, rajatisi – rahvamajad, muuseumid, galeriid jne. Kodanikuühenduste alla kuuluvad erinevad valdkondlikud (loometegevus, rahvakultuur, külaliikumine jne.) kultuurielu korraldajad. Muutuste planeerimisel on vajalik kõigi nende osapooltega arvestada.

Haldusreformi kontekstis kohaliku omavalitsuse tasandil kultuurikorralduses toimuvaid muudatusi viiakse läbi arvestades nii riikliku kultuuripoliitikaga kui varasemate parimate praktikatega. Samuti mõjutab kohaliku kultuuripoliitika kujundamine ka riiklikku tasandit. Erinevate tasandite ja elementide seoste ilmestamiseks on koostatud ka järgnev joonis 2.

Ühelt poolt on haldusreform protsess, mis võimaldab paremini ellu viia riiklike kultuuripoliitika eesmärged nagu kultuuriteenuste kvaliteedi ja kättesaadavuse parandamine, kultuuripärandi säilitamine ning arendustegevus. Teiselt peab muutuma kultuuriplaneerimine kohalikul tasandil ja see omakorda võib eeldada riikliku ja kohaliku tasandi kultuuripoliitikas muudatusi. Need omakorda aga kajastuvad kultuurikorralduse praktikas, mis konkreetses paikkonnas omakorda loob eeldused efektiivseks ja kvaliteetseks kultuuri-planeerimiseks.

Joonis 2. Haldusreformi, kultuuripoliitika ja –korralduse seosed (Autori koostatud)

Joonis illustreerib käesoleva magistritöö kontseptuaalset lähtekohta ja osutab, millisele tasandile ja elementidele empiiriline uurimus keskendub. Uue loodud haldusüksuse ülesandeks on planeerida kultuurikorraldust ja selle arengut arvestades joonisel väljatoodud aspektidega. Edasi käsitletakse kohaliku omavalitsuse kultuurikorraldust Jõgeva valla näitel neljast eelnimetatud põhikomponendist lähtuvalt.

3. UURIMISTÖÖ EESMÄRK JA METOODIKA

Uurimistöõ eesmärk on käsitleda Jõgevamaa nelja ühinenud omavalitsuse näitel muutusi kultuurikorralduses peale haldusreformi. Uued loodud haldusüksused on tegutsenud alles lühikest aega ja seetõttu pole suuri muudatusi jõutud veel ellu viia, aga käesolevat tööd saab käsitleda kui infoallikat kultuurivaldkonna paremaks korraldamiseks. Töös on vajalik välja selgitada võimalikud ohud ja ka võimalused, mis võivad esile kerkida seoses suure omavalitsuse tekkega. Oluline on juhtida omavalitsuste tähelepanu parimatele praktikatele valdkonnas, mida saab ära kasutada ühiste põhimõtete väljatöötamisel.

Magistritöö eesmärgi täitmiseks on vajalik leida vastused uurimisküsimustele kultuurikorralduse kohta enne ja pärast omavalitsuste ühinemist. Kõigepealt kirjeldatakse endiste omavalitsuste kultuurikorraldust vaadeldes seda neljast olulisemast aspektist lähtuvalt: rahastamine, infrastruktuur, püsipersonal ja kodanikuühiskond.

Selleks, et välja selgitada, millised on juba toimunud ja edaspidi kavandatavad muutused, analüüsitakse uute kokkulepete väljatöötamise protsessi ja uusi põhimõtteid. Uue loodud omavalitsuse põhimõtete uurimisel käsitletakse samu elemente, mida endiste omavalitsuste kultuurikorraldust analüüsidiski.

Kuna endistes omavalitsustes oli mittetulundusühendustel väga suur roll kultuurielu korraldamises, siis käsitletakse antud töös ka kodanikuühenduste teemat eraldi. Uuritakse kodanikuühiskonna toimimise põhimõtteid omavalitsuses, avaliku võimu suhteid kogukondadega ning võimalusi nende toetamiseks.

3.1. Meetodite ja empiirika kirjeldus

Töö kontseptuaalne raamistik toetub kultuuripoliitika ja kohaliku omavalitsuse kultuurikorralduse teemalisele teoreetilisele kirjandusele. Uuritavaks materjaliks on tekstid kultuuripoliitikast, kohaliku omavalitsuse kultuurikorraldusest ja kultuuristrateegilised

dokumendid. Samuti on analüüsitud töökoosolekute protokolle, eelnõusid, määrusi jms haldusreformi käigus koostatavaid dokumente.

Uurimismeetodina kasutati kvalitatiivset sisu- ja andmete analüüsi. Analüüsiti erinevaid kultuurikorralduslikke dokumente ja toodi näide ühest omavalitsusest, kus ühinemisprotsess juba läbitud. Tegemist on juhtumianalüüsiga, mis seisneb konkreetsete muutuste detailsel kirjeldamisel. Juhtumiuuringuga (*case study*) uuritakse sügavuti mingit tegevust või protsessi, kus uurija kogub teatud aja jooksul üksikasjalikku informatsiooni, kasutades selleks erinevaid andmekogumisviise (Õunapuu, 2014). Antud töös analüüsiti uute kultuurikorralduse põhimõtete väljatöötamist uues ühinenud omavalitsuses. Andmete kogumiseks kasutati dokumendianalüüsi ja poolstruktureeritud intervjuusid

Uurimustöös viidi läbi järgmised etapid: teoreetilise materjali kogumine, taustinformatsiooni kogumine, küsitluse koostamine ja intervjuude läbiviimine ning analüüs. Töös tugineti olemasolevale allikmaterjalile ning vaadati üle seadused ja õigusaktid, mis reguleerisid valdade ühinemise seadusandlikku poolt. Analüüsiti omavalitsuste ühinemist ja haldusreformi ettevalmistust ning käiku kajastavaid materjale. Uuriti töökoosolekute protokolle, määrusi jms haldusreformi käigus koostatavaid dokumente. Lisaks selgitati välja kultuurikorraldajate arvamusi endiste omavalitsuste kultuurikorraldusest.

Lähtudes uuringu eesmärkidest koostati kaks intervjuu kava. Esimene neist oli mõeldud ühinenud omavalitsuse endiste valdade kultuurikorraldajatele (lisa 1). Teine küsitluskava koostati juba varem ühinemise läbi teinud omavalitsuse kultuuritöötajatele, kellest ühega õnnestus ka intervjuu läbi viia (lisa 2). Intervjuud toimusid küsitletava ja küsija individuaalse vestlusena, mille kestvuseks kujunes keskmiselt 1 tund. Küsimused olid üles ehitatud nii, et oleks võimalik tuua võrdlusi eelmiste ja uue omavalitsuse kultuurikorralduse vahel. Nendes paluti vastajatel kirjeldada eelmiste omavalitsuste kultuuriressursse, nagu hooned ja rajatised, personal, kodanikuühendused ja kultuuri rahastamine. Uuriti, milliseid ohte võib tekkida suures omavalitsuses ja kuidas neid oleks võimalik vältida. Välja toodi ka uusi võimalusi ja ootusi, mida saaks ära kasutada kultuuri arendamiseks.

Intervjuude valimiks on kultuurikorraldajad endistest Jõgeva valla omavalitsustest ja ühe juba varem ühinenud omavalitsuse, Karksi valla kultuurikorraldaja. Kokku viidi läbi 8 intervjuud.

Küsitleti Jõgeva linna kultuuritööspsialisti, endisi ja praegusi kultuuriasutuse töötajaid ning külakogukondade eestvedajaid. Uuriti ka ühte omavalitsust, kes on juba varem ühinenud, tuues näiteid kogemustest ja võrreldes murekohti. Varem ühinenud Karksi valla kultuuritöötajalt küsiti, milliseid muutusi kultuurivaldkonnas ühinemine kaasa tõi. Saadud tulemuste alusel tehti järeldusi samade kitsaskohtade vältimiseks teistes omavalitsustes. Välja on toodud ka head näited, millest õppida.

Uuringu kasusaajateks on omavalitsused, kes on alles kujundamas oma kultuuripoliitikat. Uurimistöö võiks olla aluseks ühinenud Jõgeva valla kultuuristrateegia loomisel. Kuna siiani Jõgeva vallas sellised strateegilised dokumendid veel puuduvad, oleks vajalik välja selgitada valdkonna prioriteedid ja koostada valla kultuuristrateegia. Tööst tulevad välja ühiste põhimõtete loomisel arvestatavad kitsaskohad ja parimad praktikad. Välja on toodud ka intervjuude põhjal tehtud järeldused ning ettepanekud.

4. JÕGEVA VALLA ÜHINENUD OMAVALITSUSTE KULTUURIKORRALDUSLIK TAUST

Kuni haldusreformi läbiviimiseni oli kultuur korraldatud varasemates omavalitsustes väga erinevalt. Eraldi kultuurivaldkonna strateegilisi dokumente ei olnud varasemates omavalitsustes ning loodud haldusüksuses on nende koostamine alles plaanis. Iga omavalitsuse arengukavas on olemas lõik ka kultuuri kohta kuid see on pigem informatiivne ja tutvustav. Endise Jõgeva valla arengukavas puudub kultuuri olukorda kirjeldav osa põhiliselt seltse ja külaliikumist. *Kogu meelelahutus- ja kultuuritegevus oli üles ehitatud mittetulundusühingute baasil. Kuna Jõgeva vallas on piirkonnad suhteliselt eraldiseisvad, siis on ka kultuuritegevus valla erinevates piirkondades erinevalt arenenud. Sellepärast vaadeldaksegi klubilist ja seltsilist kultuuritegevust piirkonniti* (Jõgeva valla arengukava 2014-2020: 50). Jõgeva linna arengukavas (Jõgeva linna arengukava 2016-2022: 13-16) on kirjeldatud olemasolevaid kultuuriasutusi, tähtsamaid ühendusi ja traditsioonilisi sündmusi. Välja on toodud ka nende probleemid ja arengueeldused. Palamuse (Palamuse valla arengukava 2016-2026: 21-25) ja Torma valla arengukavades (Torma valla arengukava 2015-2023: 25-27) on lisaks kultuuriasutuste ja –ühenduste tutvustusele ka põgus hetkeolukorra analüüs. Kõigis arengukavades on püstitatud ka üldisemad strateegilised eesmärgid selleks, kuhu kultuurivaldkonnas soovitakse jõuda.

Uues haldusüksuses on vaja määrata ühised prioriteedid ja luua visioon kultuuri süsteemseks arenguks. Selleks koostatakse loodud omavalitsuses eraldi valdkondlikud arengukavad. Edasi uuritakse omavalitsuste kultuurilist tausta neljast aspektist lähtuvalt: rahastamine, infrastruktuur, kultuuripersonal ning kodanikuühiskond.

4.1. Ühinemisprotsess Jõgeva vallas

Jõgeva vallas alustati ühinemisläbirääkimisi 2016. aprillis nn Põhja-Tartumaa projekti raames. Esialgu toimusid läbirääkimised kaheksa omavalitsuse vahel – Mustvee linn, Avinurme, Lohusuu, Kasepää, Saare, Torma, Palamuse ja Tabivere vald. Maikuus lisandusid läbirääkijate ringi Jõgeva linn ja Jõgeva vald (Jõgeva valla koduleht, 2017).

Omavalitsuste elanike arvamus haldusterritoriaalse korralduse muutmise kohta (küsitati arvamust Jõgeva linna, Jõgeva valla, Palamuse valla ja Torma valla ühinemise kohta ja moodustuva omavalitsusüksuse nime kohta) selgitati välja perioodil 17.-21.11.2016 omavalitsuste küsitluspunktides ja internetikeskkonnas. Omavalitsusüksuse nimena toetati enim Jõgeva valda. Elanike arvamuse väljaselgitamise tulemused on esitatud tabelis 1 (EVV määruse seletuskiri, 2016: 3).

Tabel 1. Elanike arvamuse väljaselgitamise tulemused

	Hääleõiguslike elanike arv	Vastanuid	Osaluse %	JAH	%	EI	%
Jõgeva linn	4489	210	4,68	169	80,48	41	19,52
Jõgeva vald	3760	280	7,45	141	50,36	139	49,64
Palamuse	1796	100	5,57	69	69	31	31
Torma	1672	386	23,09	241	62,44	145	37,56

Allikas: Jõgeva linna, Jõgeva valla, Palamuse valla ja Torma valla elanike küsitluse tulemuste kinnitamise otsuste põhjal (Jõgeva Vallavolikogu otsus 30.11.2016 nr 54).

Ühinemist toetas keskmiselt 63,5% osalejatest. Kuid üldine osalejate protsent oli väga väike, vaid 8,59%. Küsitlusele oli lisatud täiendav küsimus ühinenud omavalitsuse nime kohta – „Jõgeva vald“ või „Vooremaa vald“. Nimevalikutest kogus rohkem hääli nimi „Jõgeva vald“, seda toetas 53,4% küsitluses osalejatest (Ühinemislepingu seletuskiri, 2016). Ühiste kokkulepete sõlmimiseks moodustati valdkondade spetsialistidest meeskonnad. Loodi ühine juhtkomisjon ning valdkondlikud töörühmad, kes hakkasid koos käima ja ühisosa otsima. Igasse töörühma oli omavalitsuste poolt määratud 2 esindajat, vastavalt teemadele kaasati koosolekutele ka teisi valdkonna spetsialiste. Mai lõpuks oli siiski selge, et ühte suurt omavalitsust ei teki ning edasi jätkusid arutelud kahes piirkonnas – Peipsi ja Jõgeva. Augusti

keskpaigaks jäi Jõgeva piirkonna ühinemiskõneluste laua taha 4 omavalitsust – Jõgeva, Palamuse ja Torma vald ning Jõgeva linn. Selles koosseisus mingi edasi kuni ühinemislepingu allkirjastamiseni 22. detsembril 2016 (Jõgeva valla koduleht). Haldusterritoriaalse korralduse muutmisel muudeti haldusüksuste piire, mille käigus arvati osa Pajusi valla (Kaave küla) ja Puurmani valla territooriumist (Jõune, Härjanurme, Pööra ja Saduküla külad) Jõgeva valla territooriumi koosseisu. Torma valla territooriumist anti piiride muutmise menetluse käigus Mustvee linnale üle Vötikvere küla (EVV määruse seletuskiri, 2016: 4).

2017. aastal jätkus komisjonide töö ning hakati ette valmistama uue omavalitsuse käivitamiseks vajalikke õigusakte ja teisi dokumente. Kokku toimus läbirääkimiste perioodil üle 90 töökoosoleku, kuhu oli kaasatud kokku üle 80 inimese (Jõgeva valla koduleht, 2017). Ühinemist aitas ette valmistada EASi poolt projekti raames määratud koordinaator.

Jõgeva valla ühinemislepingus sõnastati ühinemise eesmärgid järgmiselt: 1) *Ühendada seniste omavalitsuste potentsiaal ja tugevused piirkonna parema konkurentsivõime saavutamiseks.* 2) *Tagada omavalitsuse tasakaalustatud areng koos hästi funktsioneeriva vallakeskuse ja tugevate teenuskeskustega.* 3) *Anda tõuge töökohtade loomiseks ja ettevõtluskeskkonna arendamiseks kaasates välisinvesteeringuid ning teadusasutusi.* 4) *Soodustada kodanikualgatust ja piirkondlike kogukonnakogude loomist, anda piirkonna elanikele paremad võimalused kohaliku elu küsimustes kaasarääkimisel ja tuleviku planeerimisel.* 5) *Tagada ühinenud omavalitsuse elanikele kvaliteetsed ja ruumiliselt kättesaadavad, majanduslikult tõhusalt korraldatud avalikud teenused.* 6) *Suurendada ühinenud omavalitsuse haldussuutlikkust ning tagada hea avaliku halduse parimate praktikate juurutamine* (Ühinemisleping, 2016). Tegevused, mis nende eesmärkide täitmiseks ellu tuleb viia, peavad olema strateegiliselt läbimõeldud. Paremate tulemuste saavutamiseks on oluline kaasata võimalikult palju vastavate valdkondade eksperte.

4.2. Kultuurivaldkonna rahastamine

Igas endises omavalitsuses jagunes kultuuri rahastamine põhiliselt asutuste, vabaühenduste ja ürituste vahel. Jaotamispõhimõtted ja taotlemise korrad olid erinevad. Eelarvetes kajastusid vahendid kultuurile tegevusalal „vaba aeg, kultuur ja religioon“, mis hõlmab endas vaba aja, spordi-, kultuuriteenuste, ringhäälingu ja kirjastamise teenuste kulusid.

Jõgeva vallas põhines kultuuritegevus peamiselt kodanikuühenduste tegevusel. Mittetulundustegevuseks oli toetamise kord vastu võetud 2014. aastal. Vallale tegevustoetuse taotluste esitamise tähtajaks oli 1. oktoober, EL projektide omaosaluse rahastamiseks sai taotlusi teha jooksvalt. Toetused olid suunatud Jõgeva valla kõigi valdkondade MTÜdele. Volikogu kultuurikomisjon tegi rahastamise osas ettepanekuid ja vallavalitsus kinnitas need. 2017. aasta valla eelarves oli kultuurivaldkonna rahastamine planeeritud järgmiselt: suursündmused 24650 eurot, kultuuri jt MTÜde tegevustoetus 22220 eurot, EELK Laiuse kogudus 1800 eurot, raamatukogud 91642 eurot, muu 2041 eurot (ringijuhtide koolitus, külaliikumine, laulu- ja tantsupidudel osalemine), SA Kuremaa Turismi- ja Arenduskeskuse sihtfinantseering 32000 eurot (sisaldab ka majanduskulu) (Jõgeva valla 2017. a. eelarve). Valla hoonete ruumid olid oma MTÜde tegevuse jaoks tasuta kasutamiseks.

Olemasoleva informatsiooni kaardistamisel ühinemise kultuuri töörühmas iseloomustas endise Jõgeva valla hariduse-ja kultuuri peaspetsialist Marika Prave rahastamist järgmiselt: *Raha jagamisel on meil keeruline, olemas on 5 kogukonda, kus igal pool toetame tegevusi. MTÜdele anname tegevustoetust ja ka neile, kes tegutsevad Jõgeva linnas. Palgalisi huviringide juhendajaid meil ei ole. Meie erinevus on see, et praegu on rahvamajad halvas seisukorras. Kui need peaksid korda saama, siis saaks luua sinna ka vastavad töökohad. Rahvakultuuri käiakse tegemas üsna palju Jõgeva linnas ja Palamusel. MTÜdelt ürituste korraldamisel üüriraha ei võeta* (Protokoll 28.03.2016). Seega tänu tugevatele külakogukondadele on Jõgeva valla piirkondades kultuurielu säilinud. See ei oleks võimalik olnud aga ilma omavalitsuse toetuseta.

Jõgeva linna kultuuriteenusteks oli 2017.a eelarves kavandatud 422988 eurot. See hõlmas järgmisi kulusid: raamatukogud 137832 eurot, Jõgeva Kultuurikeskus 191770 eurot,

muuseumid 45000 eurot. Kultuurivaldkonna seltside tegevustoetus oli 11200 eurot (sh personalikulu kollektiivjuhtidele). 29578 eurot kavandati sihtotstarbelisteks tegevustoetusteks mittetulundusühingutele sündmuste korraldamisel ja linnaürituste korraldamiseks. Selle alla kuuluvad näiteks linnapäevad, Eesti Vabariigi aastapäeva tähistamine, Klubi 38² liikmete toetus, reklaamtegevus, kultuurivaldkonna inimeste ja linna aukodaniku tunnustamine. Kultuuri eelarvesse kuulusid ka veel ringhäälingu- ja kirjastamisteenused summas 7608 eurot, mis kavandati Jõgeva Linna Lehe väljaandmiskuludeks (Jõgeva linna 2017. a. eelarve seletuskiri). Olemas oli linna eelarvest MTÜde toetamise kord, taotlusi sai esitada 15. septembriks. Linnavalitsus vaatas taotlused läbi ja otsustas rahastuse üle. *Summad olid erinevad, suuremad toetused olid Folklooriseltsil Jõgevahe Pere, kammerkooril ja meeskooril. Nemad said lisaks ka palgavahenditeks toetust* (Protokoll 28.03.2016). Linn võimaldas MTÜ-dele tasuta kasutamiseks ka oma ruume.

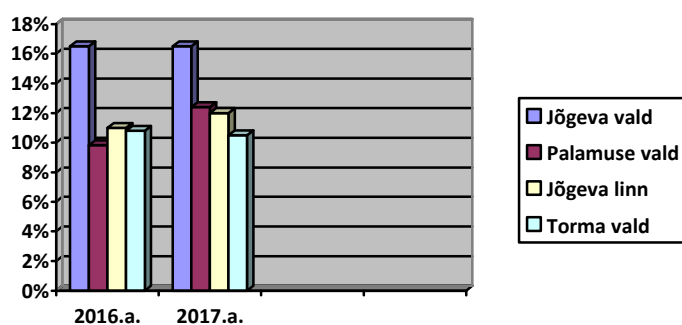
Palamusel loodi uus vallavalitsuse allasutus Palamuse Kultuur, mille eelarve oli 89210 eurot. Tegevustoetust said küsida kõik seltsid (ei pea olema valla selts), 2017. aastal oli eelarves 4000 eurot MTÜdele, lisaks toetus tunnustamiseks. Rahastamise otsustamisel võttis vallavalitsus arvesse seotust valla arengukavaga, taotluse seotust munitsipaalomandis oleva varaga, kasu saavate inimeste hulka, eelarve realistlikkust, omafinantseeringu olemasolu ja osatähtsust. Ringijuhid olid töö läbi rahvamajade töölepinguga ja said tundide eest tasu. Rahvakultuuri kollektiividele anti ka lisaks tegevustoetuseks raha valla eelarvest. Ürituste ja kollektiivide jaoks oli eelarves 15330 eurot. Valla asutuste ruumid üritusteks ja tegevusteks olid MTÜdele tasuta (Protokoll 28.06.2016).

Torma vallas ei olnud MTÜ-dele ja ühendustele tegevustoetuse jagamise korda. Avalduse vorm oli olemas ja vallavalitsus otsustas toetuste üle. Torma vallas on antud lepinguga rahvamajad MTÜdele tasuta kasutamiseks. Eelarves oli ette nähtud raamatukogudele 36500 eurot, rahvamajade ülalpidamiseks ja personalikuludeks 36300 eurot (3x12100). Lisaks kaeti juhendajate sõidukulud ja oli võimalik esitada aasta jooksul taotlusi, mida rahastati kultuuri üldkulude reaal ning mille maht oli 8000 eurot (kollektiivide transpordikulud, kulud sündmustele). Projektide omaosaluse, v.a. investeringute, katmiseks oli positiivsete

² Klubi 38 – Jõgeva Linnavalitsuse poolt ellu kutsutud klubi, mis koondab linnakodanikke, kes on seal elanud aastast 1938, kui Jõgeva linnaõigused sai (Jõgeva linna arengukava).

rahastusotsuste korral võimalik taotleda toetust 6600 euro suuruse eelarverea ulatuses, ringijuhtide tasudeks 12000 eurot. (Torma valla 2017. a. eelarve seletuskiri).

Rahaliste vahendite kultuurile panustamise osakaal ei olnud ühinenud omavalitsuste lõikes väga erinev. Kulud vabale ajale ja kultuurile jäid 10-16% vahele põhitegevuse kogukuludest eelarves. Järgnevalt on koostatud joonis omavalitsuse kultuurielarve osakaaludest omavalitsustes.

Joonis 3. Vaba aja ja kultuuri kulud põhitegevuse kogukuludest (Allikas: Autori koostatud joonis endiste omavalitsuste eelarvete info põhjal)

Endiste omavalitsuste eelarves kogu põhitegevuse kuludest moodustas vaba aeg ja kultuur 2016. aastal Jõgeva vallas 16,5%, Palamuse vallas 9,8%, Jõgeva linnas 11% ja Torma vallas 10,8%. 2017. aastal olulisi protsentuaalseid muudatusi ei olnud. Uues 2018. aastal loodud omavalitsuse eelarves moodustavad vaba aja ja kultuuri kulud 13,6% põhitegevuse kuludest (Jõgeva valla 2018. a. eelarve seletuskiri).

Rahastamine on üks olulisematest teemadest kõigis tegevusvaldkondades. Endistes omavalitsustes oli kultuurivaldkonnale raha jaotamine lahendatud erinevalt arvestades kultuuriasutuste ja mittetulundusühendustega. Toetati tegevuskulusid, ringijuhtide tööd, ürituste korraldamist ja projekte. Rahastuspõhimõtete ühtlustamine võtab kindlasti aega ja nõuab põhjalikku analüüsi.

4.3. Infrastruktuur

Et saada aimu eelmiste omavalitsuste kultuuriressurssidest, kaardistati haldusreformi töörühmades ka olemasolevad hooned ja rajatised. Põhiline info nende kohta oli saadaval omavalitsuste arengukavades ja kodulehtedel. Edasi antaksegi ülevaade valdade ja linna kultuuriobjektidest.

Endises Jõgeva vallas ei ole ühtegi toimivat kultuuriasutust, kultuurimajad suleti ja palgalised kultuuritöötajad koondati umbes 15 aastat tagasi. Mõneti võib kultuuriasutuseks pidada Kuremaa lossi, kus tegutseb Sihtasutus Kuremaa turismi- ja arenduskeskus ning korraldati endise valla tähtsündmusi. Kuremaal on vabaõhuüritusteks sobilik mõisapark ja ranna-ala. Lisaks saab ürituste läbiviimiseks kasutada tuuleveskit, mis taastati 2008. – 2009. aastal EL struktuurfondide toetusel. Vaimastvere piirkonnas tuleb üritusi korraldada koolimajas või võimlas. On olemas ka külaplats ja staadion. Valla omandis on veel vana kultuurimaja, mis on lepinguga antud mittetulundusühingule, aga selle seisukord on väga halb. Lähedal asuvad veel Pedja loomekeskus, Kärde rahumajake³, Paduvere talumuuseum. Laiusel on seltsimajaga sama seis nagu Vaimastvereski. Üritusi saab läbi viia koolimajas. Laiuse õlemuuseumis ehk Käsitöökojas Kuldne Õlg eksponeeritakse õlest ja kasetohust valmistatud ehistöid ning toakaunistusi. Kaasa saab osta ka õlest meeneid. Jõgeva maantee ääres asuvad 14. sajandi lõpul maakividest rajatud Laiuse ordulinnuse varemed. Lossiplatsil saab korraldada vabaõhuüritusi ja varemete juures asub kaunis paisjärv, mida suvel kasutatakse aktiivselt supluskohana. Siimustis saab kasutada samuti kooli saali või raamatukogu, kus on ka Eeva Niinavaara muuseumituba ja asulas on veel Niinivaara park. Tänapäeval rahvuskultuuri hoidmise ja edendamise unikaalne maastikuala on Kassinurme oma mägedega. Seal on iidne linnusekoht, muistne hiis ja Kalevipoja legendide toimumispaik: Kalevipoja süng, silmapesukauss ja lingukivid (Jõgeva valla koduleht, 2017). Raamatukogud on olemas veel Vägeval, Vaimastveres, Laiusel, Kuremaal ja külaplatsid Kuristal ning Kärdes. Jõgeva alevikus on võimalik sündmusi korraldada Sordiaretusinstituudi ruumides.

³ **Kärde rahumajake** on väike palktare Kärde mõisa pargi edelaserval, milles pärimuse kohaselt sõlmiti 1661. aastal Venemaa ja Rootsi vaheline rahuleping.

Jõgeva linnas on olemas kultuurikeskus koos välilavaga. Jõgeva kultuurikeskuse hoone on ehitatud 1961. aastal ja renoveeritud 2001. aastal. Kultuurikeskus on nii Jõgeva linnale kui ka ümberkaudsele piirkonnale teatri- ja kontserdimajaks. Pidevalt on võimalik vaadata näitusi ja tegutseb ka kino (Jõgeva linna arengukava 2016-2022: 13). Kultuurikeskus pakub ruume asutuste pidudeks, loengute või bankettide korraldamiseks, sünnipäevade läbiviimiseks, klubide tegevuseks. Majas tegutsevad rahvakultuurikollektiivid ja erinevad huviringid, mis on küll registreeritud mittetulundusühingute ja seltsingutena. Üheks viimase aja väliürituste kohaks on saanud Piiri park, mida oleks võimalik arendada. Hetkel ei ole seal olemas ürituste korraldamiseks vajalikku inventari. Sihtasutusena tegutseb Betti Alveri muuseum, eramuuseumideks on Jõgeva muuseum ja akvarelligalerii Kala. Väiksemaid koosviibimisi tehakse ka linnaraamatukogus.

Endises Torma vallas on 3 rahvamaja. Torma rahvamaja on ehitatud 1911. aastal. Aegade jooksul on samas hoones peetud rahvapidusid, korraldatud teatrietendusi, õppepäevi jne. Rahvamajas on tegutsenud puhkpilliorkester, koorid, ansamblid, rahvatantsurühmad, näitering. Maja on läbi teinud põhjaliku uuenduskuuri. Tänapäeval on rahvamajas 250-kohaline renoveeritud saal, väike saal, ringide ruum, avar fuajee. Ruume üüritakse välja konverentsideks, seminarideks, kokkutulekuteks ja perekondlikeks tähtpäevadeks. Hoone on lepinguga antud rendile mittetulundusühingule Torma Kultuur. Torma rahvamajas tegutsevad ringid: Torma kapell, Torma naisrühm, näitering ja Torma puhkpilliorkester (Torma valla koduleht, 2017).

Sadala Rahvamaja on ehitatud aastatel 1930-1932. Sama maja on kasutusel praegugi. Hoones on 250-kohaline saal, väike saal ja õppeklass. Hoone on antud rendile Sadala Külade Seltsile. Rahvamajas tegutsevad ringid: naiste rahvatants, segakoor, algklasside näitetrupp, keskastme näitetrupp, täiskasvanute näitetrupp, laste rahvatants, noorte rahvatants, meeste tantsutrupp (Torma valla koduleht, 2017).

Vaiatu rahvamaja on ehitatud 1965. aastal tollase Kungla kolhoosi klubi-kontorihooneks. 1986. aastal ehitati laululava Vaiatu parki. Pärast valdade teket on hoonele antud Vaiatu Rahvamaja nimi. Laululaval toimuvad igal aastal traditsioonilised suurüritused: Jakobsoni talupäev, Lastekaitsepäeva tähistamine, Jaanipäeva tähistamine ja aastavahetuse pidu. Vaiatu

rahvamajas on renoveeritud saal 100-le inimesele, väike saal ja külaseltsi ruumid. Ruume üüritakse välja konverentsideks, seminarideks, kokkutulekuteks ja perekondlikeks tähtpäevadeks. Rahvamaja on antud tasuta kasutusse Vaiatu Küla Seltsile (Torma valla koduleht, 2017). Külaplatsid on olemas Näduvere, Rääbise, Sadala, Reastvere ja Koimula külas. Raamatukogud on Sadalas ja Tormas.

Tähtsat kohta kultuuritraditsioonis omab ka Eesti Evangeelse Luterliku Kiriku Torma Maarja kirik. Heas korras olev orel ja kiriku hea akustika võimaldab esitada kõrge tasemega orelikontserte. Kirikus esinevad meelsasti oma valla koorid, puhkpilliorkester ja külalisesinejad (Torma valla arengukava 2015-2023: 26).

Palamuse piirkonnas on 2 rahvamaja. Üks neist asub Palamusel pastoraadihoones, mis ehitati aastatel 1752-1757. Praeguse väljanägemise sai hoone renoveerimise käigus aastal 2002. Samas majas tegutseb ka Palamuse Püha Bartholomeuse Kogudus. Hoones on läbi aegade toimunud palju erinevaid sündmusi. Jätkuvalt korraldatakse kontserte, etendusi, pidusid ja toimub regulaarne ringitegevus. Rahvamajas tegutsevad ringid: tantsurühmad Sirtsuline, Paunvere Tootsid ja Teeled, memmede rahvatantsurühm Paunvere Maali; amatööriteater; Palamuse linetantsijad; memmede seltskonnatantsurühm; segakoor Kuus Õuna; mudilaste ja noorte vokaalansamblid; neidude ja noormeeste bändid.

Teine hoone asub Kaareperes. 1936. aasta lõpul kohaliku tuletõrje seltsi eestvedamisel avatud Kaarepere rahvamaja valmis kunagise magasiada avaramaks ja moodsamaks ehitamise tulemusena. Hoones toimuvad siiani erinevad kultuuriüritused ja huviringid. Rahvamajas tegutsevad ringid: memmede rahvatantsurühm Tantsulust, naislauljad ja Kaarepere kapell (Palamuse Kultuuri arengukava 2017-2022). Mõlemad majad on vallavalitsuse allasutuse Palamuse Kultuur hallata. 2017. aastal renoveeriti ka Palamuse laululava.

Luu Metsanduskool omandis on Luua klubi, kus on suurem saal ja Luua raamatukogu. Valla hallatavad asutused on Kaarepere ja Palamuse raamatukogu. Riigimuuseumina tegutseb Oskar Lutsu Palamuse Kihelkonnamuuseum, mille arendamisega vabaajakeskuseks hetkel tegeletakse. Lisaks võib kultuuriobjektina välja tuua veel Aruküla mäe, mis on MTÜ KP

Arenduse kasutada. Seal asub disc-golfi rada ja on läbi viidud erinevaid kohalikke üritusi. Välja võib tuua ka eravalduses oleva Lilleaasa lava Varbevere külas ning Palamuse vesiveski.

Kokku oli nelja omavalitsuse peale 1 kultuurikeskus, 5 rahvamaja, 11 raamatukogu, 4 muuseumi ja mõned muuseumitoad, Kuremaa loss koos oma lisarajatistega, hulgaliselt välilavasid ja külalplatse (vt lisa 4). Kõige aktiivsemalt on tegevusega täidetud Jõgeva Kultuurikeskus ja Palamuse rahvamaja. Kehvemas seisus on piirkonnad, kus kultuurihooned puuduvad. Kohalikul omavalitsusel on ülesanne korraldada talle kuuluvate kultuuriobjektide ülalpidamine. Seega strateegiliseks planeerimiseks ning eelarvete koostamiseks on äärmiselt oluline olla kursis kogu olemasoleva infrastruktuuriga. Olemasolevate objektide hulgas nii heas korras kui ka investeringuvajadustega rajatisi.

4.4. Personal

Kui on olemas kultuurihooned, siis on nendes vaja ka personali. Endistes ühinenud Jõgeva valla omavalitsustes oli palgalisi kultuuritöötajaid vähe. Pigem olid kultuurikorraldajateks aktiivsed seltside ja ühenduste eestvedajad. Suur osa tegevustest toimus vabatahtliku ja tasustamata tööna.

Jõgeva Vallavalitsuses oli enne ühinemist ametis haridus- ja kultuuritöö peaspetsialist, kultuuriga tegelesid MTÜ-d ja seltsingud. Palgalisi kultuuritöötajaid ei olnud, mõned mittetulundusühingud maksis ise tasu ringijuhitidele. Kuremaa Turismi- ja Arenduskeskuse Sihtasutuses, mis tegeleb samuti osaliselt kultuuriga, on ka praegu ametis juhataja ja abipersonal.

Jõgeva linnas oli ametis haridus- ja kultuuriosakonna juhataja. Jõgeva Kultuurikeskuses töötavad siiani juhataja, rahvakultuurispetsialist, kunstiline juht ning abipersonal. Alates 2017. aastast on olemas ka 0,5 koormusega eakate tegevusjuhendaja.

Torma vallas ei olnud haridus- ega kultuurispetsialiste. Kultuur toimus tänu tegutsevatele mittetulundusühendustele. Rahvamajades on ka peale ühinemist tööl ainult abipersonal (0,5 kohta perenaisel igas majas ja kütja Vaiatu rahvamajas) ja käsunduslepingute alusel ringijuhid. Palamuse vallas ei olnud samuti haridus- ega kultuurispetsialisti. 2016. aastal loodi vallavalitsuse hallatav asutus Palamuse Kultuur, mis tegutseb siiani kahes rahvamajas (Palamusel ja Kaareperes) ja kus on olemas juhataja ning kunstiline juht. Lisaks on mõlemas majas perenaised ja ringijuhid. Lisaks on Palamuse piirkonnas ka mõned kultuuriga tegelevad MTÜ-d ning kogudus, kes samuti erinevaid sündmusi korraldab.

Kultuuripersonali arv ei olnud nelja omavalitsuse peale kokku just suur. Rahva- ja kultuurimajades tegutsevaid kultuurikorraldajaid on kokku vaid viis. Seega väga suur roll on ringijuhtidel ja mittetulundusühenduste eestvedajatel, tänu kellele on elanikel võimalus kultuuritegevustes osaleda.

4.5. Kodanikuühendused

Kolmas sektor ja kodanikuühendused on uues omavalitsuses väga aktiivsed. 01.01.2018 seisuga on ühinenud Jõgeva vallas kokku 197 mittetulundusühingut. Jõgeva linnas tegutseb Jõgevamaa arenduskeskuse andmetel 23 kultuuriga seotud MTÜ-d, endises Jõgeva vallas 20, Palamuse vallas 22 ja Torma vallas 19 ühendust (JAEK, 2018). Põhilisteks tegevusaladeks on EMTAK⁴-i järgi märgitud: vaba aja veetmise, meelelahutuse ja kultuurilise tegevusega või huvialadega seotud ühendused ning huviklubid; piirkondlikku/kohalikku elu edendavad ja toetavad ühendused ja fondid või muud mujal liigitamata lõbustus- ja vaba aja tegevused.

Torma vallas võib ajalooliselt eristada kolme suuremat piirkonda: Sadala, Torma ja Vaiatu. Lisaks nende piirkondade seltsidele tegutsevad veel Võtikvere, Näduvere, Rääbise ja Torma mõisapargi seltsid. Rahvamajad on tasuta antud kasutada MTÜdele. Piirkondades tegutsevad näiteringid, koorid, rahvatantsurühmad, valla lastetantsu rühm, projektipõhiselt ka meeste tantsurühm. Eakad korraldavad oma kultuuritegevusi Sadalas ja Vaiatus. Endise valla tasandil

⁴ EMTAK - Eesti Majanduse Tegevusalade Klassifikaator on aluseks tegevusala määramisel, mis on omakorda oluliseks allikaks erineva valdkonnastatistika tootmisel.

toimis MTÜde ümarlaud, kus käisid koos seltside eestvedajad nii kultuuri kui spordi valdkonnast. (Protokoll 28.06.2016).

Endises Jõgeva vallas kultuuriasutused puudusid. *Kogu meelelahutus- ja kultuuritegevus on üles ehitatud mittetulundusühingute baasil. Küla- ja kultuuriseltside tegevuseks oli võimalus kasutada avatud noortekeskuste, koolide ja raamatukogude ruume* (Jõgeva valla arengukava 2014-2020: 50). Rahvakultuuriseltse oli Jõgeva vallas kaks: rahvatantsurühm Meie Mari ja kultuuriselts Jensel. Üldkultuuri ja piirkonna elu edendamiseks tegelevaid ühendusi oli paarikümne ringis.

Jõgeva linna aktiivsemad kultuuriühendused on meeskoor Mehis, Folklooriselts Jõgevahe Pere, Jõgeva Kammerkoor ja rahvatantsu segarühm Kaaratsim. Linnavalitsuse poolt ellu kutsutud Klubi 38 koondab linnakodanikke, kes on siin elanud aastast 1938, kui Jõgeva linnaõigused sai (Jõgeva linna arengukava 2016-2022: 15).

Palamusel aktiivselt kultuuriga tegelevad mittetulundusühingud on: MTÜ Look (koolitused ja kursused, üritused); Palamuse Ale Selts (kudumistuba); Palamuse Lions-klubi (heategevusüritused); Kaarepere Külaselts (külaelu edendamine); MTÜ KP Arendus (huvitegevuse ja vaba aja veetmiseks heade tingimuste loomine ja arendamine, Aruküla puhkeala arendamine); MTÜ Sokuturi (kursused, huviringid, üritused); Palamuse Klaasikoda (kursused) ja Luua Külaselts (piirkondliku elu edendamine) (Palamuse valla arengukava 2016-2026: 22).

Ühinemisel liitus Jõgeva vallaga ka Saduküla, mis enne kuulus Puurmani valla alla. Seal on olemas rahvamaja, mis on lepinguga antud kasutada Härjanurme Maarahva Seltsile. Majas ka lasteaed ja raamatukogu. On olemas korralik saal, kus saab üritusi teha. Ruume on selts korrastanud oma jõudude ja projektirahaga. See on piirkonnas ainuke rahva kokkukäimiskoht. Toimivad lauluring, käsitööring, võimlemisring. Hoone majanduskulusid maksis siiani Puurmani vald ja maja haldamiseks on käsunduslepinguga tööl majaperenaine. Tegevustoetust omavalitsuselt seltsid ja kollektiivid ei saanud, aga taotlusi sai esitada projektitoetuse saamiseks. Seni kehtis endise vallaga kokkulepe, et MTÜde projektide toetamiseks on eelarves reserv aasta jooksul tekkinud taotluste rahastamiseks. Murekohaks on

maja koridorid, mis on ilma kütteta ja talvel väga külmad. Samuti oleksid vajalikud kergemad remonttööd (Protokoll 30.08.2017).

Kodanikuühendused on olnud aktiivsed kõigis piirkondades, olenemata sellest, kas neile lähedal asub ka kultuuriasutusi või mitte. Lisaks kultuurile tegeletakse ka muude kodukoha vajadustega nagu näiteks heakorra tagamine või turvalisuse parandamine. Piirkondades, kus on olemas kultuurihooned, on ühendustel paremad võimalused oma huvitegevuste läbiviimiseks.

5. MUUTUSED JÕGEVA VALLA KULTUURIKORRALDUSES

Käesoleva uuringu eesmärgiks on välja selgitada, millised on ühinemisega kaasnevad muudatused kultuurikorralduses uues loodud haldusüksuses ja milliseks kujunevad uued põhimõtted. Järgnevalt annan lühidalt ülevaate sellest, milline oli ühinemise protsess kultuurivaldkonda puudutavates küsimustes ja kuidas muutustes kokku lepiti. Ühinemisprotsessi läbiviimisel moodustati Jõgeva valla endiste omavalitsuste poolt valdkondlikud töörühmad, kuhu kuulusid kultuurivaldkonna inimesed endistest omavalitsustest. 2016. aastal olid kultuur ja sport ühe töörühma all, 2017. aastal moodustati kaks eraldi töörühma. Töörühmade koosolekute protokollid on avalikult nähtavad uuel Jõgeva valla kodulehel.

Haldusreformi läbiviimise protsessis koguti kõigepealt kokku piirkonna kultuuri- ja spordiasutuste finantsandmed, kultuuri- ja spordivaldkonna investeringuvajadused ning pandi kirja muud kitsaskohad, millele tuleb tähelepanu pöörata. Kultuuri töörühmas kaardistati omavalitsuste kultuuriobjektid, huviringid ja traditsioonilised üritused. Endiste omavalitsuste esindajad arutlesid raamatukogude ja rahvamajade võrgustiku üle, mille tulemusena tegi töörühm ka ühinemislepingusse ettepaneku kõik olemasolevad asutused säilitada. Kultuuri töörühmas pooldati seda, et vald (ühinenud omavalitsus) jätkab oma ruumide (nt koolihooned, noortekeskused, raamatukogud jms) tasuta kasutusse andmist kultuuritegevuseks ja rahvakultuuriringid peaksid olema osalejatele tasuta. (Protokoll 30.08.2016).

Kultuurivaldkonda kuulub ka kodanikuühiskonna teema. Töörühmades arutleti erinevate mudelite üle, kuidas kogukondi paremini kaasata ning millised õigused ja kohustused neil võiksid olla uues omavalitsuses. Kuna külavanemate valimist on varasemalt juba proovitud ja

see ei hakanud toimima soovitud kujul, siis töörühma ja rahvakoosolekute ettepanekul otsustati seekord valida kogukonnakogu⁵ mudel.

Kõiki kultuuri töörühma ettepanekuid ja teemasid arutati ka haldusreformi juhtkomisjonis ning vastavalt vajadusele ka teistes töörühmades. Erinevate töörühmade arvukate koosolekute tulemusena koostati Jõgeva valla ühinemisleping. Üldisemalt ütleb leping kultuuri valdkonna kohta järgmist: kultuuri- ja sporditegevus jätkub praegustes asukohtades ja seda arendatakse süsteemselt ja terviklikult. Aastaks 2019 töötatakse välja kultuuri- ja sporditegevuse arengukava. 2018. aasta märtsis ei olnud arengukavade koostamiseks eeltööd veel alanud. Aprilli volikogu istungil menetleti Jõgeva valla arengukava ja valdkondlike arengukavade koostamise korra eelnõud (info Jõgeva valla dokumendiregistrist).

Teemasid, mida kultuurivaldkonnas käsitleda, oli töörühmadel mitmeid. Põhiliselt saab ka neid uurida, lähtudes neljast kultuurikorralduse põhikomponendist: rahastamine, infrastruktuur, kultuuripersonal ja kodanikuühiskond. Järgnevalt analüüsitaksegi nendest teemadest lähtudes seda, millega tuleb uute põhimõtete kujundamisel arvestada.

5.1. Rahastamine uues omavalitsuses

Rahastamine on üks mitmest avaliku võimu ja kodanikuühenduste koostöö vormist. Koostöö aluseks on arusaamine, et demokraatlikus riigis täiendavad mõlemad teineteist ühiste eesmärkide saavutamisel. Eesti kodanikuühiskonna arengukontseptsiooniga (EKAK) on nendeks eesmärkideks kokku lepitud vabaduse, õigluse, turvalisuse, ühiskondliku edu ning rahva ja kultuuri kestmise tagamine (EKAK, 2002). Ilmselt on rahastamine iga planeerimise juures kõige tähtsam teema. Rahastamise näol on tegu vastastikuse huvi elluviimisega, mitte ühesuunalise abiga. Oluline on mõista, et ühenduste rahastamine peaks toetama nii ühenduse kui ka rahastaja huvisid, mis eeldab mõlemalt poolelt dialoogivalmidust, usaldust ja korrektsust. 2013. aastal on siseministeriumi tellimusel valminud vabaiühenduste riigieelarvelise rahastamise juhend. Sellele materjalile saab tugineda nii rahastaja kui taotleja.

⁵ Kogukonnakogu on valla territooriumil tegutsev üksus, mis esindab valla ühe piirkonna elanike huve kohaliku omavalitsuse ülesannete täitmisel (Jõgeva valla kogukonnakogu statuudi eelnõu)

Oluline on see, et vabaihenduste toetamine oleks läbipaistev, mõjus, ligipääsetav ja mõistliku bürokraatiaga (Ühenduste rahastamise juhendmaterjal, 2013).

Haldusreformi kultuuri töörühm tegeles mittetulundusühenduste toetamise korra väljatöötamisega. Ühise mittetulundusühenduste korra väljatöötamisel otsustati aluseks võtte Jõgeva linna vastav kord. Selleks, et kaasata aruteludesse rohkem inimesi, korraldati piirkondades ka MTÜde nõupidamisi. Üheks ettepanekuks esitati just seal, et mittetulundustegevuse toetamise kord peaks kehtima ühistel põhimõtetel ja aluseks tuleks võtta parimad praktikad. Jõgeva linnas said varem toetust taotleda ka eraisikud. Töörühma liikmed olid üksmeel, et toetuse saamise võimalus peaks olema kõigil olenemata juriidilisest vormist (Protokoll 08.09.2016). Riikliku ühenduste rahastamise juhendmaterjali järgi eristatakse tegevustoetust⁶ ja projektitoetust⁷. Sama loogikat kasutatakse ka omavalitsustes. Siinkohal tasub läbi mõelda, millisel juhul on tegemist siiski tegevustoetuse ja millisel juhul projektitoetusega eeldusel, et eraisikud viivad läbi pigem ühekordseid projekte.

Jõgeva valla ühised kultuuri-, spordi- ja seltsitegevuse toetamise korrad oli plaanis kehtestada hiljemalt 1.01.2018 (Ühinemisleping, 2016). Veebruaris 2018 võeti vastu spordi toetamise kord Jõgeva vallas. Kultuuriühenduste toetamise korda ei olnud märtsikuus veel vastu võetud. Kuna eelmiste tegevustoetuse taotluste esitamise tähtaeg oli 01. oktoober 2017, siis vormistati need vanade kordade alusel ning jaotamisel arvestati samuti eelmistes omavalitsustes kehtinud põhimõtteid. Uues omavalitsuses otsustati, et uue perioodi jaoks rahastuse taotlemisel lähtutakse juba uuest loodud mittetulundustegevuse rahastamise korrast.

Rahastamis põhimõtete ja hindamiskriteeriumite väljatöötamisel tuleks kaasata kõiki osapooli ning aeg-ajalt küsida neilt ka tagasisidet rahastamise tingimuste, dokumentide ja protsessi kohta. On väga oluline, et liigne bürokraatia ei hakkaks takistama vabaihenduste võimalusi raha taotlemisel. Kuna ühiskondliku tööga tegelevad inimesed enamasti vabal ajal ja põhitöö kõrvalt, siis liiga keeruliste tingimuste korral võivad taotlused jääda hoopis esitamata.

⁶ Tegevustoetus on rahastamisliik, millega rahastaja toetab ühenduse tegevust ja arengut, eesmärgiga säilitada või tõsta selle võimekust.

⁷ Projektitoetus on rahastamisliik, millega avalik sektor toetab konkursi alusel kindla eesmärgi saavutamisele suunatud, ajas ja ruumis piiritletud, peamiselt ühekordset ühenduse poolt elluviidavat tegevust või tegevuste kogumit.

Riiklikus rahastamise juhendis on välja toodud etapid, mille järgi rahastamist planeerida. Esimeseks on eesmärkide püstitamine ja nende sidumine avaliku huviga. Edasi tuleb välja töötada rahastamise kord ja tingimused ning taotlemise tingimused. Järgmiseks saabki läbi viia rahastamisprotsessi, mis hõlmab endas sihtrühmade teavitamist, taotluste hindamist ning tulemuste avalikustamist ja lepingute sõlmimist. Kontroll ja aruandlus kuuluvad samuti rahastamise juurde. Hindamiseks oleks soovitatav moodustada vastav komisjon (Ühenduste rahastamise juhendmaterjal, 2013). Tihti otsustavad taotluste üle näiteks volikogu komisjonid, mis ei ole kõige parem variant. Ideaalis võiks selleks moodustada eraldi komisjoni, mis koosneks vähemalt 50% oma ala ekspertidest ja ülejäänud koosseisus poliitilistest jõududest. KOVide tasandil, kus inimesi on vähe ja komisjoniliikmed (kes on tihti ka volikogu liikmed) on samal ajal ka rahastamisest huvitatud toetuse taotlejad või taotlejaga seotud isikud, on kerge tekkima huvide konflikt. Selle vältimiseks peavad taotluste hindamisel osalejad ennast otsustusprotsessist taandama kui nad on kuidagi seotud taotlejaga.

Jõgeva Kultuurikeskuse juhataja Ainar Ojasaar avaldas arvamust kultuurivaldkonna rahastamise kohta:

Ükskõik kui palju raha antakse, alati on seda puudu. Linnaski näiteks saab liigitada kaheks eri asjaks kohaliku kultuuri oma kollektiividega ning vahendatavad sündmused. Palju on üritusi, mis piletituluga ise ära ei majanda ning tuleb raha juurde otsida mujalt. Kunagi ei ole kultuuril raha olnud liiga palju. Äkki nüüd, kui pott on suurem, siis on teised võimalused, aga olen ootaval seisukohal. (Intervjuu Ojasaar)

Omavalitsus eeldab, et kultuuriasutused teenivad ka järjest rohkem omatulu, et tasakaalustada kulutusi. Tänapäeval on väga keeruline ette ennustada võimalikku publiku arvu ja seetõttu võivadki väga hea ürituse kulud ületada oodatava tulu. Inimesed üksi ei ole piisavalt jõukad, et kinni maksta tarbitavat kultuuri ja seepärast on omavalitsuse toetus vajalik. Kohaliku kultuuri arendamisega saab KOV täita ühte oma tähtsamat ülesannet – kasvatada kodukohatunnet, kaitsta ja arendada kohalikku identiteeti (Kiis, 1998: 13).

Kultuuriasutused on väga sõltuvad kohaliku omavalitsuse rahastamisest. Jõgeva Kultuurikeskusel ja vallavalitsuse hallataval asutusel Palamuse Kultuur on oma eelarve valla

eelarves. Torma, Sadala ja Vaiatu rahvamajade majanduskulude katmiseks on samuti eelarves rida, kuid sisulise tegevuse jaoks tuleb nendes tegutsevatel mittetulundusühingutel raha taotleda toetusfondidest. Nii asutustele kui ka kolmandale sektorile võib tekitada ebakindlust tuleviku suhtes kultuuri rahastuse vähenemine. Majandusliku mõtlemisega poliitikute jaoks on kultuur ju esimene koht, kust raha ära võtta millegi tähtsama jaoks.

Ühinemislepingus on öeldud, et rahvakultuuriga seotud huviringid on lastele ja noortele tasuta. Noorte muude huviringide jaoks on valla asutuste ruumid tasuta kasutamiseks ühinenud omavalitsuse poolt. Uurimuses küsitletute arvamus on, et ka täiskasvanute rahvakultuuriringid ja selleks kasutatavad ruumid peaksid olema tasuta, sest selle abil me ju täidame põhiseadusest tulenevaid eesmärgi meie kultuuri säilitamiseks. Palamuse piirkonna kultuuri kauaaegne eestvedaja ja ringijuht Sirje Kiis on arvamusel, et rahvakultuur peaks olema ka uue valla prioriteet. *Mitte rahvakultuuriga seotud täiskasvanute huvitegevuses osalemisel võib ka ise sellesse panustada.* (Intervjuu Kiis). See on väga hea, kui on olemas mitmekesised võimalused huvitegevuseks. Millisel määral omavalitsus seda toetada jõuab, sõltub juba eelarvest.

Ühinemislepingu alusel jätkatakse piirkondlike traditsiooniliste kultuuri- ja spordiürituste läbiviimist ja toetamist. Lähtutakse ka kultuuri ja spordi töörühma kaardistustest (Ühinemisleping, 2016). Piirkondades toimunud traditsioonilised üritused jäävad toimima nii, nagu neid siiani planeeritud oli. Lahendamata küsimus on veel see, kes peaks tegelema maakondlike kultuuriüritustega ja kuidas neid edaspidi rahastatakse. 1. jaanuaril 2018 lõpetati maavalitsuste tegevus ja ka nende kultuurvaldkonda puudutavad ülesanded jaotatakse erinevate asutuste ning organisatsioonide vahel.

Kokkuvõtteks on rahastamine kõige olulisem ja keerulisem teema, millega omavalitsus tegelema peab. Kõiki muudatusi ei olegi võimalik lühikese aja jooksul ellu viia. Täpsemad süsteemid arenevad välja pikema aja jooksul ja osad aspektid vajavad veel põhjalikumalt kaalumist. Leian, et olulisem on põhimõtted toimima panna efektiivsemalt, mitte kiirustades.

5.2. Infrastruktuuri vajadused

Selleks, et kultuuritegevus saaks toimuda on vaja ka sobivat kohta, kus see aset leida saaks. Järgnevas alapeatükis uuritakse milliseid muudatusi ja investeeringuid oleks vaja teha uue omavalitsuse kultuuriobjektide paremaks kasutamiseks. Küsiti kultuurikorraldajate arvamusi selgitamiseks välja kultuuritaristu positiivseid külgi ja kitsaskohti.

Erinevate töörühmade läbirääkimise tulemusena on Jõgeva valla ühinemislepingus sätestatud, et olemasolevate hoonete tegevust ei lõpetata. *Tööd jätkavad praegu toimivad kultuurimajad/rahvamajad: Jõgeva Kultuurikeskus, Kuremaa Loss (SA Kuremaa Turismi- ja Arenduskeskus), Kaarepere rahvamaja (Palamuse Kultuur), Palamuse rahvamaja (Palamuse Kultuur), Sadala Rahvamaja, Torma Rahvamaja, Vaiatu Rahvamaja. Igas asutuses on tööl kultuurivaldkonna töötaja(d). Jätkatakse ühinenud omavalitsuse oma ruumide (nt koolihooned, noortekeskused, raamatukogud jms) tasuta kasutusse andmist kultuuritegevuseks. Toetatakse ka olemasolevate muuseumide töö jätkamist (Ühinemisleping, 2016). Vallas on Oskar Lutsu Palamuse Kihelkonnamuuseum, mis on riigimuuseum; sihtasutus Betti Alveri muuseum; Jõgeva muuseum, mis on eraomandis, ja Paduvere Talumuuseum, mida haldab mittetulundusühing.*

Intervjuudes küsiti, milline on kultuurikorraldajate arvates olemasolevate hoonete ja kultuurirajatiste olukord. Oma hinnangu andis ka Jõgeva valla hariduse- ja kultuuriosakonna juhataja Helle Kajaste.

Hooned, mis on olemas, on täiesti kasutatavad. Torma ja Sadala rahvamajad on heas korras ja Palamuse ka. Tundub, et neid ka aktiivselt kasutatakse. Endises Jõgeva vallas ei ole ühtegi kultuurihoonet. Siimusti kooli saal on korralik, kus saaks ka küllarahvale üritusi korraldada. Vaimastveres on ka saal, kus on võimalik midagi teha. Võimla ei ole hea kontserdi koht. Kassinurmes oleks vaja arendamist, vanu asju renoveerida või uusi ehitada. Äkki oleks sinna vaja abiruume esinejatele. Tore oleks, kui lauljatel oleks ka katus peakohal. Ei ütleks, et kuhugi päris uut hoonet vaja oleks. (Intervjuu Kajaste)

Selline on nägemus inimeselt, kes piirkondade igapäevaseid probleeme ehk ei märka. Kohapeal elavad ja tegutsevad inimesed näevad murekohti detailsemalt ja oskavad nendel ka tähelepanu juhtida. Vaiatu ja Kaarepere rahvamajad vajavad siiski remonti, Sadala rahvamajal on renoveerimata välisfassaad. Samuti on hoonetes jooksvalt vajadus kergemate remonttööde järele. Kõik siiski ajaga kulub ja oleks vaja kasvõi veidi värvi uuendada. Tehnika vananeb kiiresti ning inventari korrashoiuks tuleb arvestada iga-aastaste jooksvate kuludega. Kaarepere rahvamaja saalis oli viimane suurem remont 80ndatel ja seal jäävad tantsuõhtul parketiliistud juba kingakontsade külge (Intervjuu Kaeval). Väga halvas seisus on Laiuse ja Vaimastvere endised kultuurihooned. Need on jäänud aastateks seisma, kuna asutuste tegevus lõpetati. Laiuse seltsimajale õnnestus vahepeal saada uus katus ja maja on antud lepinguga MTÜ-le Meie Mari. Vaimastvere vana kultuurimaja on samuti lepinguga MTÜ kasutuses, kuid viimastel aastatel pole kummalegi remondiks toetusfondidest rahastust leida õnnestunud. Jõgeva Kultuurikeskuse juhataja arvab, *et endise Jõgeva valla rahvas käis ju linnas üritustel ja osaleb ka muudes kohtades kollektiivides, selletõttu oli neil soodne olukord ja ei olnud nii suurt vajadust hooneid rajada või taastada* (Intervjuu Ojasaar). Elanikel lihtsalt ei olnud võimalusi tegeleda oma huvialadega kodu lähedal. Seetõttu tuligi leida mujal sobiv aktiivne tegevus, milles osaleda. Siinkohal tasub mõelda uue valla inimeste kultuuritarbimisharjumuste kaardistamisele.

Piirkondades, kus inimestel on kooskäimise koht olemas, on ka aktiivsem kultuurielu. Kultuuriselts Vanaveski eestvedaja Reine Koppel on õnnelik selle üle, et vallas on nüüd rohkem saale, kus sündmusi korraldada ja üritustel käia. Valla elanikud saavad tunda neid hooneid kui ühiseid ressursse paremaks toimimiseks. (Intervjuu Koppel) Teisest intervjuust selgus, et uues vallas on puudus veel ühest laulu- ja tantsupeo kohast, kus oleks nii laululava kui tantsuruum. *Kassinurme mägedesse võiks sellise koha näiteks arendada. Olemas on praegu Palamuse laululava, mis on värskelt renoveeritud ja ka Jõgeva Kultuurikeskuse välilava.* (Intervjuu Ojasaar) Sellised arendused olenevad aga eelarvelistest võimalustest. Kõigepealt tuleb oskuslikult ära kasutada olemasolevaid kultuuriressursse.

Kokkuvõttes on Jõgeva vallas nüüd arvestatav hulk erinevaid ja mitmekülgseid võimalusi sündmuste läbiviimiseks. Ühinemislepingus on kirjas, et kõik hooned jätkavad tegevust. Piirkondades, kus ei ole oma kultuurihooneid, on võimalik kasutada tegevuseks teisi

omavalitsuse hooneid. Oluline on olemasolevaid ressursse säilitada ja arendada. Seetõttu tuleb regulaarselt panustada nii hoonete kui nende inventari korrashoidu.

5.3. Uue valla personalivajadus

Palgalisi kultuuritöötajaid ei olnud mitte kõigis ühinenud omavalitsustes. Entusiastlikud eestvedajad külaseltsides tegid oma piirkonna elavdamiseks üritusi vabatahtlikult ja tasuta. Küsitletud kultuurikorraldajatelt uuriti millist personalivajadust nad uues omavalitsuses näevad.

Uues loodud Jõgeva Vallavalitsuse haridus- ja kultuuriosakonnas on tänaseks ametis osakonna juhataja, kultuuritöö peaspetsialist, sporditöö peaspetsialist ja noorsootöö peaspetsialist. Teistes Jõgeva valla kultuuriasutustes personalimuudatusi pole olnud. Milline on uue valla personalivajadus kultuurikorraldajate endi pilgu läbi, kommenteerib hariduse- ja kultuuriosakonna juhataja järgnevalt:

Äkki on Jõgeva valla asulatele vaja kultuuritöötajat, kes on asjatundlikum ja korraldab asju. Igale külale täiskohta on liiga palju, aga kuidas seda tegema peaks või mis oleks mõistlik, loksuh ehk mõne aasta jooksul paika. Oleneb, kui tugevad on külaseltsid ja milline on elanikkond. Keegi võiks ikkagi olla, kes mõtleb elanikele ja aitab korraldada kultuuri. Külaseltsid teevad ju ikka kultuuri põhitöö kõrvalt ja ei jõua. (Intervjuu Kajaste)

Samal arvamusel on teisedki kultuurikorraldajad. Kaarepere esindaja Helgi Kaeval lisas veel, et ringijuhetidest on puudus. Lootuseks peab ta seda, et äkki on uue valla siseselt võimalusi nõ. ringijuhte „laenata“. Mõeldud on siinkohal seda, et üks ringijuht võiks juhendada ka mitut Jõgeva valla kollektiivi. Kui omavalitsus soovib, et kollektiivid esineksid üritustel ja esindaks valda ka üleriigilistel ning välisüritustel, siis tuleb neid toetada kas ringijuhiga tasuga, ruumidega või muude kulude kompenseerimisega. Enamik vastajatest on arvamusel, et laste ja noorte rahvakultuuriringi peaksid kindlasti olema osalejatele tasuta. Ka täiskasvanute rahvakultuur on oluline, kuid samas võiksid nad oma hobidesse pisut ka ise panustada.

Torma piirkonnas ollakse arvamusel, et igas majas võiks olla kultuuritöötaja, kui tahetakse, et hooned edasi toimivad. Lisaks kultuurile on vaja tegeleda ka veel näiteks majandusküsimuste ja raamatupidamisega (Intervjuu Tutt). Vaiatu Küla Seltsi esindaja räägib samuti oma piirkonna personalivajadusest.

Vaiatu rahvamajal peab olema oma nišš. Majas on väga palju ruumi, mida saaks ära kasutada. On vaja inimest, kes tegeleb nende pindade arendamisega mingiks tulutoovaks tegevuseks. Rahvamaja vajab täiskohaga töötajat, kes tegeleks maja haldusega, projektitaotlustega ja ürituste korraldamisega põhitööna, mitte lisaks oma põhikohustustele. Vaja on kedagi, kes oskab välja selgitada kogukonna vajadusi.
(Intervjuu Abram)

Intervjuudest võib järeldada, et kui ei ole palgalisi kultuuritöötajaid, siis ei kindlusta keegi kultuuritegevuse püsijäämist. Mittetulundusühingutes palgal olevad ringijuhid ja teised eestvedajad võivad oma töö igal ajal lõpetada ja ei ole kohustatud valla eest väljas olema kui neid piisavalt ei toetata. Külaseltsid on olnud sunnitud kultuuriga tegelema, et üldse midagi piirkonnas toimuks, olenemata sellest, kas neil on selleks maja või mitte. Seda ei peeta aga heaks lahenduseks.

5.4. Kohaliku omavalitsuse suhted kodanikuühendustega

Omavalitsuste juures on väga oluline roll kodanikuühendustel. Tänu nende aktiivsusele on võimalik inimestele kultuuri- ja ka muid teenuseid pakkuda kodu lähedal. Nad on info vahendajateks avaliku võimu ja tavakodaniku vahel. Eriti nüüd, kui suurema omavalitsuse juhtimises ei osale inimesi igast piirkonnast, on tähtis leida kontakt ja koostöövõimalused kõigi valla osadega.

Robert Putnam on väitnud, et mittetulundusühingutel on demokraatia edendamisel võtmeroll, kuna nad loovad avalikku hüve, mida ta kutsub „ühiskondlikuks kapitaliks“. Ühiskondlik kapital annab inimestele võimaluse ja põhjuse tegutseda üheskoos, nii et tekivad horisontaalsed osalusvõrgustikud, mis aitavad osalistel ühistegevuslike dilemmasid

lahendada. Niisuguses pidevas koostöös õpivad inimesed usaldust ning sätestavad ühiskondlikke norme ja töösuhteid (Putnam, 1993: 175-176). Kohalik omavalitsus peab leidma sobivad koostöövormid kodanikuühendustega, sest kultuur toetub väga paljus just nendele. *Haldusreformi käigus on oluline kujundada selline valitsemise korraldus, mis aitab kaasata kogukondi, maandada ääremaastumise ja võimu kaugenemisega seotud hirme ning võimaldab elanikke ja ettevõtjaid paremini teenindada* (Rahandusministeerium, 2016).

Väikesed külaseltsid ei saa hakkama ilma omavalitsuse toeta. Need seltsid on aga väga vajalikud kohalike probleemide lahendamiseks. Avaliku võimu huvi on kasu, mis tekib läbi teenuste, mida kodanikuühendused suudavad ühiskonnale pakkuda. Külaseltsid on pädevad teadmaks, millised vajadused konkreetsel piirkonnal on. Nad suudavad lahendusi leida väiksema aja- ja ressursikuluga ning pakkuda välja uuenduslikke ning paindlikke võimalusi. Lisaks suudavad nad jõuda konkreetsete ja keerulisemate sihtgruppideni.

Praeguse Jõgeva valla haldusreformi kontekstis töötatakse välja uusi kodanikuühenduste rahastamiskordasid ja taotluste hindamiskriteeriume. Segadust on palju ja ühtse süsteemi loomine võtab palju aega. Kogukonnad on äraootaval seisukohal ja võib-olla ka pisut skeptilised uute põhimõtete suhtes. Kui uus võim kehtestab toetuste taotlemiseks oluliselt keerulisemad tingimused, siis on oht, et mõnedki väiksemad külaseltsid loobuvad taotlemisest ja jäävad passiivseks. Haldusreformi eesmärk on siiski omavalitsuse võimekuse tõstmine ja kuna omavalitsuse poolt hallatav piirkond on nüüd suurem, siis tuleb kaasata kogukondi ja delegerida teenuseid. Omavalitsus peab tegema esimese sammu ühenduste kaasamiseks ning edasi on koostöö võimalik juba ainult mõlemapoolse initsiatiivi olemasolul.

Jõgeva valla ühinemislepingus on kajastatud järgmised punktid: *Kultuuri- ja sporditeenuste pakkujateks on ka piirkondlikud avalikes huvides tegutsevad mittetulundusühingud ja seltsingud. Toetatakse kodanikuühenduste tegevust ja külaliikumist. Töötatakse välja kodanikeühenduste toetamise kord* (Ühinemisleping, 2016). Endises Jõgeva ja Tormas vallas olidki ainukesed kultuuri-ja sporditegevust pakkujad kodanikuühendused. Seega nende roll oli suurem kui näiteks Palamuse ja Jõgeva linna ühendustel. Siiani on mittetulundustegevuseks esitatud taotluste menetlemine juba pikalt veninud. Ühendused ootavad otsuseid, et saaks oma planeeritud tegevusi läbi viima hakata. Ohuks võib olla rahastuse vähenemine, kuna nüüd on

suures vallas kokku väga palju ühendusi ja eelarvelisi vahendeid kõigi tegevuste katmiseks ei pruugi jaguda.

Üheks ühinemise eesmärkidest on soodustada kodanikualgatust ja piirkondlike kogukonnakogude loomist, anda piirkonna elanikele paremad võimalused kohaliku elu küsimustes kaasrääkimisel ja tuleviku planeerimisel. *Kogukonnakogu statuut töötatakse välja ettevalmistusperioodil ja selle kehtestab ühinenud omavalitsuse volikogu* (Ühinemisleping, 2016: 1,3). Kogukonnakogu on alt üles ja kindla identiteediga kogukonnal põhinev kogu, millel on teatav sarnasus külavanema pädevusega. Selle moodustamise peamine argument on elanike ühine tahe kohalikes ja ülevallalistes otsustusportsessides osaleda (Rahandusministeerium, 2016). Statuudis tuleb reguleerida vähemalt kogu algatamine, liikmeskonna kujunemine ning kogu õigused ja kohustused. Hariduse- ja kultuuriosakonna juhataja loodab, et mtü-d aktiveeruvad.

Ühinemise töörühmade poolt sai põhjalikult arutada kogukonnakogude tekkimist. Kui on piisavalt aktiivseid inimesi ja ka valla poolt toetatakse kogukonna tegevusi, siis julgen väita, et võib-olla toimub aktiveerumine. Sõltub piirkonna inimestest ja vanuselisest koosseisust. (Intervjuu Kajaste)

Kultuuri töörühm tegeles kogukonnakogu statuudi väljatöötamisega 2017. aastal. Dokument on mõeldud selleks, et anda piirkondadele suurem võimalus kaasa rääkida neid puudutavates otsustes. Kogukonnakogu moodustub kodanikualgatuseks ja kogu liikmed valitakse rahvakoosolekul. Kogukonnakogul on õigus teha kohaliku elu küsimustes volikogule või – valitsusele õigusaktide vastuvõtmiseks, muutmiseks või kehtetuks tunnistamiseks algatusi. Võib teha ettepanekuid kohaliku elu küsimustes ning avaldada arvamust valla ametiasutuse, hallatavate asutuste tegevuse ja kohalike teenuste kvaliteedi kohta (Jõgeva valla kogukonnakogu statuudi eelnõu). Töörühma liikmeks oli ka Sadala Külade Seltsi eestvedaja Pille Tutt, kes pooldab vabatahtlikkuse põhimõtet kogukonnakogude moodustamisel:

Ütlen, et kogukonnakogud tekivad sinna, kus tahetakse tegutseda, aga tingimusel, et lastakse vabalt tekkida. KOVi surve ei tohiks seda läbi viia. Kunagi tekkisid külavanemad Torma vallas, KOV läks aktiivseks, lõi statuudi ja andis tegevuseks

väikese rahasumma. Sadalas ei tulnud see vabast tahtest, ei saadud öelda välja oma arvamust. Tegime avalikud külavanemate valimised. See, kes võitis, see ei soovinud seda kohta ja oli väga keeruline. Valla esindajaid ei peaks tekkimisse kaasama.
(Intervjuu Tutt)

Seega võib ikkagi tekkida olukord, kus kõik piirkonnad ei ole tähtsatesse otsustesse kaasatud. Samas on igal valla elanikul õigus neid puudutavatesse olulistesse eelnõudesse ettepanekuid esitada. Need, kes peavad vajalikuks sõna võtta, saavad võimaluse seda teha.

Keskseks küsimuseks kohaliku aktiivsuse puhul on selle seotus kohaliku omavalitsuse organitega. Otseseks seotuse vormiks on inimeste kattuvus. 2014. aastal Linnalabori⁸ ja Eesti Külaliikumise Kodukant⁹ poolt läbi viidud kogukonnauuringust selgus, et 46% kogukondade aktiivsete liikmete ja 42% kogukondade eestvedajate seas on mõni KOV-iga seotud isik (Lippus, Vihma, 2014: 33). Suure tõenäosusega on need kogukonnad ka rohkem kaasatud ja informatsiooniga kursis, kus liikmed on volikogus või valitsuses esindatud.

Kogukonnad peaksid olema omavalitsustele partneriks avalike teenuste pakkumisel, aga tegelikkuses on väga väike osa neist teenustest delegeeritud. Jõgeva vallas tekib küsimus, milliste koostööpartneritena uus vald MTÜ-sid näeb. Vaja on inimest, kes hakkab koordineerima kodanikuühenduste vahelist suhtlust. Hetkel ei ole uue valla toimimisest veel ülevaadet ja ei ole ka vallal ülevaadet, kes üldse kuskil kultuuriga tegelevad. *Teatakse ainult neid, kes on kuskil palgal. Need, kes teevad oma piirkonnas kultuuri, aga ei ole seotud mingi majaga, jäävad märkamata. Kasvõi kontaktide kogumisega võiks tegeleda alustuseks* (Intervjuu Abram). Sellest ettepanekust informeeris töö autor ka uut kultuuritöö peaspetsialisti. Kodanikuühendustele mõjub haldusreform hirmutavalt. Meeleolud olid juba enne kahtlevad ja pigem negatiivsed. *Aktiviseeruma sunnib tihti meelepaha. Kas me seda tahame? Mõned jätkavad meelepäraste tegevustega ja tõusevad esile, siis kui midagi nende piirkonda ohustab* (Intervjuu Abram). Ka külaliikumise Kodukant kogukondade uuringus küsiti, mis võiks mõjuda kohalikule kogukonnale negatiivselt ning vastusena toodi enim välja kohaliku

⁸ Vabäühendus Linnalabor on Telliskivi loomelinnakus tegutsev linnateemade kompetentsuskeskus, mille eesmärgiks on edendada jätkusuutliku ja inim-keskse linnaruumi kujundamist.

⁹ Eesti Külaliikumine Kodukant - Mittetulundusühing Eesti Külaliikumine Kodukant on juriidiliste isikute ühendus, mis liidab Eestimaa kõigi valdade, külade ja väikelinnade tasakaalustatud arengut taotlevad ja edendavad ning külaelu väärtustavad juriidilised isikud.

omavalitsuse vastuseisu või poliitika sekkumist kogukonna asjadesse. Järgmisena mainiti eestvedajate väsimist või vananemist ja projektide või rahastamistaotluste ebaõnnestumist (Lippus, Vihma, 2014: 37).

Elanikkond vananeb, noori ei tule maapiirkondadesse juurde. Kodanikuühiskonna areng oleneb sellest, kuidas hakkab toimima kõik muu. Inimestel on vaja töökohti, mis ei asu kodust kaugel. Kui neid ei ole, siis inimesed lähevad minema (Intervjuu Kaeval). Maapiirkond peab olema noorele inimesele piisavalt atraktiivne ja võimalusi pakkuv, et ta valiks oma koduks selle koha.

Kui asulates oleksid olemas ka kultuuritöötajad, siis külaselts saaks keskenduda muudele ülesannetele, kogukonna säilimisele, pärimuse ja traditsioonide hoidmisele ja heakorrale. Liiga palju energiat kulub hetkel sellele, et hoida rahvamaja soe ja terve. MTÜ-d on kurnatud. Nad on nii kaua tegutsenud, et nad samamoodi varsti enam ei jaksa. (Intervjuu Abram)

Ka Reine Koppel kultuuriselts Vanaveski esindajana arvab, et kui ta peaks ise veel kultuurihoonet kütma ja koristama ja samas seal tegevusi organiseerima lisakohustusena peale põhitööd, siis ta vist oma kodukohta kultuurihoonet ei sooviksi. Selleks, et tulemuslikult piirkonnas kultuuri edendada, peaks olema ikka palgaline inimene, kes jõuab sellega tegeleda. Millegipärast ei olda ka väga aktiivsed ka varakult noori oma seltsidesse kaasama. Enamikes kogukonna seltsides on aktiivsete liikmete vanus üle 40-ne. Oleks hea kohe noori peresid ja uusi elanikke kutsuda piirkonna tegemistest osa võtma. Kultuurikorraldajad on lootusrikkad, et mittetulundusühendused ikka jätkavad oma tegevusi:

Nendel MTÜ-del, kes siiani on ellu jäänud, on kõik hästi. Kui KOV-is nüüd midagi kardinaalselt ei muutu ja kui neid ikka toetatakse, siis nad tegutsevad edasi. Iseküsimus, kuidas vald võtab seisukoha nende ringidega, kes ei ole MTÜ-d. Ei ole mõtet vägivaldselt süsteeme lõhkuda, aga sõltub valla kultuuripoliitikast. MTÜ tegevus nõuab ikkagi lisa asjaajamist ja raamatupidamist jne. (Intervjuu Ojasaar)

Väiksematele seltsidele on väga oluline, et liigne bürokraatia ei takistaks nende tegevuste elluviimist. Juriidilistel isikutel on paraku raamatupidamise ja aruandekohustused, mis nõuavad lisakulutusi kui juhatuse liikmete hulgas ei ole vastavate oskustega inimesi. Siiski loodavad vastajad, et haldusreform mõjub mittetulundusühendustele pigem tiivustavalt ja et omavalitsuse toetus jätkub ning on paindlik:

Kõiki tegevusi ei ole võimalik aasta jagu ette näha ja vahel avanevad ootamatud projektivoorud, kust MTÜ-d saaksid lisaraha taotleda. Sellisel juhul on vaja ka omavalitsuselt omaosaluseks toetust taotleda. KOV-il võiks olla reservfond, millest saab jooksvalt toetusi eraldada. (Intervjuu Kiis)

Kuigi algus on olnud uue omavalitsuse jaoks keeruline ja segadust tekitav, loodavad seltsid ikka parimat. Kultuurivaldkonnas tekib häid loomingulisi ideid ootamatult ja nende eelarveid on keeruline pikalt ette planeerida. Kuna varasemad praktikad näitavad, et aeg-ajalt tekib projektide omaosaluse toetuse vajadus ka aasta keskel, siis peaks omavalitsus sellega arvestama.

Kodanikuühendused on omavalitsusele olulisteks partneriteks - nende abiga on võimalik lahendada erinevaid kogukondade probleeme ja jõuda ka nendesse piirkondadesse, mis vallakeskusest kaugemale jäävad. *Vanas vallas oli tunda, et me oleme olulised. Valla huvi oli see, et piirkondades ikka midagi toimuks. Tahaks tunda, et ka uuel vallal on meid vaja. Võiks väikeseid piirkondi rohkem hinnata ja olla uhke oma aktiivsete seltside üle* (Intervjuu Koppel). Toetamine ja tunnustamine on kodanikuühendustele ja eestvedajatele väga vajalikud. Ühendused ootavad operatiivset infovahetust ja inimlikku suhtumist. Isegi kui alati ei ole võimalik kõiki soovitud tegevusi ellu viia, siis tähtis on sellest mõistliku aja jooksul kogukonda informeerida.

Kokkuvõttes on oluline, et omavalitsus teeks kogukondadega koostööd. Tähtis on arvestada ka kõige kaugemal asuvat väikeste küladega. Infovahetus ja ka tunnustus on võtmesõnadeks paremal suhtlemisel avaliku ja kolmanda sektori vahel.

5.5. Ohud kultuurikorraldusele uues omavalitsuses

Selleks, et välja selgitada haldusreformi võimalikud ohud kultuurile küsiti intervjuudes osalejate käest, mis võiks nende arvates juhtuda ja kas selle vältimiseks on võimalik midagi ette võtta. Inimesed on äraootaval seisukohal. Ei ole selget ettekujutust mida haldusreform tegelikult kultuurivaldkonnale kaasa toob. Väga loogilisena tundus elanikele ühendada Jõgeva linn ja vald, sest vallarahvas käis ikka linnas üritustel ja osales seal ringitegevuses.

Meeldis, et tehakse suurem üksus, kuid see, kuidas see käima on läinud ja korraldused ei ole olnud meeldivad. Tekib küsimus, kas see ikka oli hea mõte? Palju segast ja palju probleeme. Mõte oli hea, teostus on olnud kehvapoolne. Loodame, et läheb paremaks, arutleb Jõgeva Kultuurikeskuse juhataja (Intervjuu Ojasaar).

Liiga vara on öelda, kas ühinemine ja just sellisel kujul, oli hea või halb. Siiski on ka esmamuljed süsteemide käivitamisest olulised. Intervjuudes osalejatele ei tundu esialgu, et midagi oleks paranenud.

Intervjuudest tulid välja kitsaskohad, millele tuleks kindlasti tähelepanu pöörata. Kohalikel Kaarepere piirkonna inimestel on haldusreformi suhtes negatiivne hoiak. Ollakse veendumuse juures: „Suure poti supp läheb lahjaks.“ Ehk, et kui piirkond on nii suur, siis ei jätku kõigile ei tähelepanu ega toetusi. On rahvamajasid, kus huviringide täituvus on väike. *Meie maja ringid on ikkagi eakamate ja pensionäride omad. Pensionäre juurde ei tule, siiamaani kõik töötavad. Ringide täituvus jääb napiks ja kui majas ei toimu piisavalt tegevust, siis on see üks häirenupp* (Intervjuu Kaeval). Kuidagi on vaja põhjendada maja olemasolu. Ohuks peetakse, et inimestel ei ole enam kohta, kuhu tulla või et kogu kultuuritegevus jäetakse MTÜ-de kanda. Uue omavalitsuse juhtimine ja suuremad teenused on koondunud Jõgeva linna. Tähtsate otsuste tegemise juures ei ole mitte iga piirkond esindatud. Volikogu valdkondlikesse komisjonidesse ei kuulu ka tihti just selle ala esindajad, kes oskaks näha konkreetse piirkonna kultuurilisi vajadusi. *Oht on, et vald jääb meist kaugemale. Meid on palju, vald on suur ja võib-olla ei suuda hallata ja toetada sellist mastaapi. Äkki jääb liiga ametlikuks valla ja elanike vaheline suhtlus ning inimlikkus kaob ära* (Intervjuu Koppel). Väiksemas haldusüksuses oli

suhtlus erinevate huvigruppidega lihtsam, sest enamik inimesi olid aja jooksul saanud tuttavaks. Ametnikud olid enne inimestele lähemal.

Kogu selles suures segaduses võivad väiksemad külapiirkonnad jääda märkamata ja kaasamata. *Ääremaastumise oht on alati, kõik oleneb küla aktiivsusest. Muret tekitab on ka see kuidas inimest käivitada, see võtab kohati hoogu maha. Kõik on olemas, aga inimesi ei tule üritustele. Passiivsus on murekoht ja võib traditsioonilistele asjadele mõjuda* (Intervjuu Ojasaar). Inimesi on vaja motiveerida kohalikust kultuurielust osa võtma. Kindlasti vajab tõsisemat läbimõtlemist, mis on need asjad, mis erinevate piirkondade inimesi huvitavad ja mille pärast nad on nõus kodust välja tulema.

Hirm on, et noored ei tule enam piirkonda, kui meil ei ole pakkuda paar korda aastas mingit särtsakat tegevust, mis neid siia tooks. Noor tuleks siia oma vanemate tähtpäevadele. Kui piirkonnas ei ole selle jaoks maja, siis noored ei tule. Kui vanemad ei pea oma majast väljas enam pidu, siis nende lapsed ja lapselapsed ei tule ka muul ajal kodukohta. (Intervjuu Tutt)

Järelikult on oluline nii tegevuseks vajaliku hoone olemasolu kui ka atraktiivne tegevus, mis inimestele korda läheks. Vähem tähtsad ei ole ka inimesed, kes hoonega tegeleksid. Piirkonnas, kus ei ole kultuuritegevuseks vajalikku kohta, ei saa ka tekkida ringitegevust või harjumuspäraseid koosviibimisi.

Haldusreformi üks eesmärkidest on kogukondade kaasamine ja koostöö. Siiski on alustaval vallal nii palju tegemist, et ei jõuta või unustatakse piirkondi informeerida toimuvast, tehtavatest plaanidest ja otsustest. Vaiatu piirkonna eestvedaja Liina Abram tunneb, et tema kodukohas on infovahetus vallaga jäänud vähemaks:

Inimesed ja kogukonnad ärrituvad teadmatusest. Kui nad jäävad informingist välja ja siis hakkab nende peas sündima igasuguseid mõtteid. Suhtlemine ja avalik teave on

väga olulised. Inimesed ei uuri kodulehti, ei kuula VOLIS¹⁰ ja ei loe määrusi. On vaja, et keegi hoiaks neid ka vahel asjadega kursis. (Intervjuu Abram)

Siinkohal tuleks läbi mõelda, kuidas informatsioon jõuaks vallamajast välja inimesteni ja kuidas see jõuaks kohale õiges võtmes. Paberilt lugedes võib igaüks teksti omamoodi tõlgendada ja sellest tingitult põhjustada asjatut segadust.

Intervjuudest selgus kokkuvõttes, et enim kardetakse vallavalitsuse inimkaugeks jäämist ja et ei suudeta nii suurt piirkonda hallata. Kaugemad kogukonnad pelgavad ääremaastumist, infopuudust ja seda, et neid ei kaasata piisavalt olulistesse aruteludesse. Põhiteenused koonduvad linna ja bürokraatia suureneb. Kõik see vähendab eestvedajate ja aktiivsete inimeste motivatsiooni. Selliste tulemuste vältimiseks saab parandada info liikumist, suhelda aktiivselt piirkondadega ja vajadusel leida rohkem kontaktisikuid, kelle poole ka ühendused saaksid pöörduda ning kes oleksid kohapealseks vahendajaks omavalitsuse ja oma piirkonna vahel. Inimlik suhtumine ja kogukonna liikmetega arvestamine loovad eeldused paremaks koostööks.

5.6. Uue haldusüksuse võimalused

Uues vallas on suurem territoorium erinevate võimalustega. Oluline on häid ressursse efektiivselt ära kasutada. Ühinemislepingus on kirjas, et vaja on luua ühtne süsteem kultuuri toimimiseks ja aluseks võetakse parimad praktikad. Sadala Külade Seltsi esindaja ja haldusreformi kultuuri töörühma liige Pille Tutt tõi intervjuus välja Torma piirkonna kohta järgmist:

Me oleme teinud haldusreformi ajal tööd selle nimel, et piirkondadel oleks võrdselt võimalus kultuuri luua ja sellest osa saada. Eesmärk on, et Torma piirkonda tulevad ka palgalised kultuuritöötajad ja MTÜ-d on omavalitsusele partneriteks. Seltsidel on

¹⁰ VOLIS - on tarkvaralahendus, mis võimaldab kaasata kohalikku elanikkonda omavalitsuse otsustusprotsessidesse ja osutada elanikele suunatud avalikke e-teenuseid. VOLIS¹⁰ saab häälestada vastavalt kohapealsele vajadusele, alates paberivaba volikogu, valitsuse, komisjonide, jne töökeskkonna kasutuselevõtust, eelnõude menetlemisest ja lõpetades virtuaalse volikoguistungi läbiviimisega.

samuti kohustused ja vastutus. Kui nad toovad projektidega raha sisse, siis nad ei too seda ju endale, vaid tervele piirkonnale. (Intervjuu Tutt)

Kogukonda tuleks ka tunnustada kui ta on osalenud piirkonna arengus ja koostanud projekte, mis toovad kasu ja tuntust kogu omavalitsusele. Loomulikult vajavad tunnustamist ka eestvedajad ja aktiivsed kultuuritegijad. Sellistele asjadele tähelepanu pööramine on oluline valla maine kujundaja. Samamoodi on selle juures väga tähtsal kohal valla suurüritused.

Heaks võimaluseks peetakse uurimuses osalejate arvates seda, et suurel territooriumil on rohkesti sündmuste korraldamiseks sobivaid kohti. Samuti on erinevaid lahendusi nii sise- kui välitingimustes.

Häid asju nagu nt akordionifestivali tahaks laiendada, nüüd saab üritusi viia linnast välja. Varem tundus see imelik, et sa viid linna asja linnast ära. Nüüd on lihtsam asukohti valida ja tegevusvabadus laieneb teatud mõttes. (Intervjuu Ojasaar)

Teatud üritusteks on vaja luua ka sobiv miljö. Nüüd on võimalus vaadata valda kui tervikut ja seda ka vastavalt ära kasutada ning reklaamida. Sündmusi on võimalik jaotada erinevate piirkondade vahel. Hariduse- ja kultuuriosakonna juhataja Helle Kajaste toob siinkohal näite motoürituse Jõgevatreff liikumisest Jõgevalt Palamusele.

Mõtlesin, mis see on, mis seal võiks parem olla kui linnas ja sain aru, et see miljö ongi see, mis võiks neile paremini sobida. Mootorratturid on sportlikult riides, tulevadki istuvad pinkide peale maha ja ostavad laadalt vorsti-sinki ning see sobib neile paremini kui linnatänavad. (Intervjuu Kajaste)

Kui enne tekkis ka küsimus, miks näiteks üks omavalitsus peaks toetama naabervalla tegevusi või investeeringuid hoolimata sellest, et tema territooriumil elavad inimesed sellest kasu saavad, siis nüüd on kõik ühine ja oluline on sellest maksimaalne tulemus saada. Ühiselt saab tegutseda erinevatel tasanditel.

Saab luua uusi traditsioone, näiteks kollektiivide ühisüritusi, tegevusi peredele, sõpruskondade vahelisi võistlusi. See annab võimaluse muuta valda atraktiivsemaks ja tuua juurde publikut. Näiteks üheks võimaluseks on kirjanik O. Lutsu loodud kultuuripärandiga seotud ürituste edasiarendamine ning täiendamine. Ideede genereerijaid on ka nüüd rohkem. (Intervjuu Kiis)

Võimalus on tõhusamaks koostöök omavalitsuse ja teiste asutuste ning organisatsioonidega. *Kultuurikorraldajate omavaheline koostöö loodetavasti paraneb ka uues vallas. Koos on lihtsam, üksi korraldada on vägitegu* (Intervjuu Ojasaar). Uued inimesed vallavalitsuses toovad ka uue lähenemise ja loovad eeldused näiteks infovahetuse parandamiseks. Koostöök on rohkelt variante ka partneritega väljaspool omavalitsust või riiki.

Jõgeva valla eelmistel omavalitsustel oli ka erinevates välisriikides sõpruspiirkondi, kellega arendati rahvusvahelist koostööd. See on veel üks näide suhetest, mida saab uuendada ja tugevdada. Ettevõtted, koolid ja kogukonnad vajavad arenguks piiriüleseid kontakte. See aitab tutvustada Eesti kultuuri, kombeid ja keelt väljaspool meie kodumaad.

Uues omavalitsuses tuleb käsitleda haldusüksust kui tervikut. Rohkem on ressursse, nii materiaalseid kui ka vaimseid. Suurem valik on partnereid, kellega koos uusi ideid genereerida. Süsteemide ühtlustamiseks ja käivitamiseks kulub küll aega, kuid oluline on rakendada paremaid näiteid ja eemaldada ebaefektiivsed lahendused. Teiste omavalitsuste varasematest kogemustest saab samuti õppida ja sarnaseid vigu vältida.

5.7. Karksi valla näide muutustest kultuurivaldkonnas

Käesolevas alapeatükis tuuakse näide juba varasemalt ühinemise läbi teinud Karksi vallast. Antud omavalitsust on varasemalt analüüsitud kultuuriteenuste kättesaadavusest lähtuvalt peale haldusreformi. Käesolevas töös vaadeldakse muutusi kultuurikorralduses ja mida see omavalitsuse elanikele kaasa tõi. Analüüsitud materjalist välja toodud probleeme on võimalik teistes omavalitsustes vältida. Näites on kasutatud Ave Visori magistritööst (Visor, 2007) pärinevat materjali ja Saarepeedi rahvamaja juhataja Ille Mirka vastuseid küsimustele Karksi valla ühinemise kohta.

Karksi-Nuia linna ja Karksi valla baasil moodustati 1999. aastal Karksi vald. Seal tõi ühinemine kaasa kultuurivaldkonnas ulatuslikud muutused. Kõik töötavad rahvamajad liideti 2003. aastal Karksi Kultuurikeskusega. Kultuuriasutuste tsentraliseerimise tagajärjena toodi esile kultuurielu passiivsemaks muutumine (Visor, 2007: 73). Vallajuhid püüdsid üha suuremat rolli kultuuri korraldamisel üle anda kolmandale sektorile, aga ühendustele mõeldud toetused ei tõusnud veel vähemalt viie aasta jooksul.

Ühinenud omavalitsustes olid hästi toimivad rahvamajad. Kuigi nende remondivajadus oli suur, töötasid majad täies mahus, kultuuriteenused olid kvaliteetsed ja kättesaadavad. Karksi-Nuia linnal oli enne juba plaanis ehitada uus kultuurikeskus. Probleeme oli aga finantsvahendite leidmisega. Pärast ühinemist kerkis keskuse ehitamise küsimus jälle päevakorda ja 2003. aastal valmiski uus kultuurikeskuse hoone. Ave Visori uurimistööst järeldus, et ühinemine aitas kaasa uue kultuurikeskuse valmimisele (Visor, 2007: 73-75).

Rahvamajades töötavad inimesed ei olnud siis teadlikud, et peale ühinemist nad viiakse üle Karksi valla kultuurikeskusesse ja rahvamajade eelarved kaotatakse ära ning rahvamajad säilitavad küll ruumid, kuid töötajana jääb majja vaid kütja-koristaja. Palgalisi ringijuhte alles ei jäänud (Visor, 2007: 74). Selle poliitilise otsusega võeti külades elavatel inimestel ära võimalus osaleda ringitegevustes ja õhtustel üritustel. Muudatuste elluviimisel ei lähtunud printsibist, et kohaliku omavalitsuse otsused tehakse kodanikulähedaselt. Selgus, et struktuurimuudatus oli kultuuritegijate initsiatiivi pärssinud. Muudatustele oleks pidanud eelnema analüüs hindamaks iga rahvamaja arengupotentsiaali. Parandati küll Karksi-Nuia rahvamaja seisukorda, aga uue süsteemi loomiseks valla juhtkond kultuuritööd tundvate inimestega läbirääkimisi ei pidanud (Visor, 2007: 77). Ave Visor kirjeldab oma magistritöös Lilli küla elaniku Age Laande intervjuu põhjal olukorda järgnevalt: koondati ära kõik valla kultuurispetsialistid (4,5 kohta), jäi vaid tantsuspetsialist ja majaperenaised, kes koristavad ja majandavad ka raamatukogusid. Tööle võeti ainult üks kultuurikeskuse juhataja. Külamajades nii Karksis kui ka Lillis koondati 0,5 raamatukogu juhataja kohta ja loodi sama koormusega kultuurispetsialisti koht. Uue ametijuhendi järgi pidi inimene poole kohaga majandama hoonet, organiseerima kultuuriüritusi ja teenindama rahvast infotoas ja raamatukogus. Külamajadele tekkisid uuesti oma eelarved (Visor, 2007: 77).

Rõhku ei pööratud teenuste parandamisele, vaid kulude kokkuhoiule, kuid reaalselt tulu sellest ei tulnud. Kiirete „ülalt-alla“ lahenduste ja jõumeetodite kasutuselevõtmine soodustas teenuste kvaliteedi langust, eriti külades. Oleks pidanud lähtuma hoopis laiematest sotsiaalsetest näitajatest (Visor, 2007: 77). Kokkuvõttes ei saavutanud Karksi vald ühinemisega kulude kokkuhoidu. Koostöö erinevate asutuste vahel halvenes ja kogukondi ei kaasatud. Haldusterritoriaalne reform ei oleks tohtinud muutuda lihtsalt mehaaniliseks liitmisprotsessiks. Raamatukogude teenus on ainus, mille kvaliteet paranes. Lisandusid uued teenused ja kasutajate arv kasvas. Kõik suuremad investeeringud läksid keskusesse ja äärealad püsivad ainult kodanikualgatuse toel. Vähenes demokraatlik valitsemine (Visor, 2007: 80-82). Ühinemisel oleks pidanud rohkem tuginema piirkodade ajaloolisele kogemusele hariduse- ja kultuurivallas. Arvestada oleks saanud kultuuritöötajate kogemustega ja ettepanekutega. Eeskujuks oleks olnud ka teiste kogemused ja eelmiste omavalitsuste arengukavad (Visor, 2007: 83). Ühinemise probleemide valguses küsitles käesoleva töö autor ka Saarepeedi rahvamaja juhatajat Ille Mirkat. Muutuste kohta Karksi vallas toob ta välja järgmist:

Ühtlustati mõned suuremad sündmused, tehti need ülevallalisteks, kuid elanike huvi oli väike. Raha sündmuste korraldamiseks vähendati - kui enne rahastati kohalikke sündmusi aastas 11000 euroga, siis peale ühinemist ainult 5500 euroga. Ei arvestatud rahva- või külamajade suurusi ega võimalusi. Väiksemad majad võitsid ja suuremad rahvamajad kaotasid rahas kõvasti. (Intervjuu Mirka)

Ringijuhendajad koondati ja võeti uuesti tööle käsunduslepinguga, mis on töötajale kahjulikum. Parimaid praktikaid ei võetud aluseks põhimõtete ühtlustamisel. Vald ei toetanud enam kohalikke kollektiive. Raha puudumisel kadusid ära paljud traditsioonilised sündmused.

Räägin isiklikust kogemusest, kui küsida natuke vallapoolset toetust, et minna kollektiividega festivalile, siis leiti, et ei tohi olla MTÜs ühtegi valla ega selle asutustega seotud isikut (ei tohi olla koolitöötaja, ega isegi rahvamaja tantsuringi liige jne). Aga maal ongi kooliõpetajad, rahvamaja inimesed, raamatukogu töötajad, kes laulavad-tantsivad, mängivad pilli. (Intervjuu Mirka)

Kogukond oli avaliku võimu peale pahane ebaväärikate ja rumalate otsuste pärast. Kultuuriteenused olid kättesaadavad tänu kohapealsele tegijale, eestvedajale ja korraldajale. Aga üksnes missioonitundest ei piisa ja kohalik omavalitus peab mõtlema koos kultuurikorraldajatega kuidas edasi minna. Lisandväärtust ühinemine küll ei ole seni andnud (Intervjuu Mirka).

Kokkuvõtteks võib Karksi valla ühinemise näitel välja tuua järgnevad aspektid. Toimus kultuuriasutuste tsentraliseerimine, mille tulemusena vähendati personali. Kultuuri rahastamine ei paranenud. Palju tegevusi üritati delegeerida kolmandale sektorile suurendamata toetust neile. Kodanikulähedast kaasamist ei toimunud, kuigi oleks saanud arvestada rohkem kohalike kultuurikorraldajate kogemusega. Nii Ave Visori magistritööst kui intervjuust selgus, et loodetud tulemusi haldusreform Karksis kaasa ei toonud ning kogukondades tekitas see pahameelt. Selliseid murekohti on võimalik teistel ühinejatel silmas pidada oma strateegiate loomisel.

5.8. Järeldused ja ettepanekud

Mitmekülgne kultuurielu mõjutab oluliselt elanike heaolu, elukeskkonna kvaliteeti ja rahvusvahelist konkurentsivõimet. Seetõttu tuleb haldusreformi käigus tehtavates muudatustes arvestada ka paljudes teistes valdkondades kultuuriga. Analüüsitud teoreetilise materjali ja läbiviidud intervjuude alusel võib teha kohaliku omavalitsuse kultuurikorraldusest Jõgeva valla näitel järgmised järeldused.

Kultuuri korraldamise delegeerimine mittetulundusühendustele oli endises Jõgeva ja Torma vallas sundolukord ning ülevalt-alla tehtud otsus kuna palgalised kultuurikorraldajad koondati. Selleks, et piirkonnas üldse midagi toimuks pidid kogukonnad aktiveeruma ja rohkelt tegevusi läbi viima lihtsalt entusiasmist. Kaotati ära professionaalne kultuurikorraldus. Lisaks sündmuste korraldamisele tuleb tegeleda ka majandusküsimuste ja raamatupidamisega, mis on kolmanda sektori jaoks keeruline. Palamuse piirkonnas oli intervjuueeritavate arvates toimiv kultuurikorraldus, hoonete ja töötajate olemasolu, aktiivsed kollektiivid. Selles on nüansse, mida eeskujuks võtta. Edasi saab panustada juba töötavate lahenduste arendamisse. Jõgeva

linnas on olemas kultuurikeskus ja ka mittetulundusühingud, kes osalevad piirkonna kultuurielus. Ühendused on iseseisvad ning saavad hakkama kuid loomulikult on selleks vajalik omavalitsuse toetus.

Uues vallas on olemas vajadus kultuuri ühise koordineerimise järgi. Kultuurikorraldajad ja ka vabaihendused on sageli teadmatutes ja infopuuduses. Oodatakse omavalitsuses info koondamist, vahendamist ja levitamist. Kultuuri tarbimise takistuseks ei ole enam puudulik transpordiühendus, pigem on inimesed passiivsemad ja ehk tööga ülekoormatud. Igas piirkonnas tuleb arendada tingimusi, mis muudavad selle koha kultuurielu atraktiivsemaks ja huvitavamaks, et inimestel oleks põhjus kodudest välja tulla. Kultuurikorraldajad oskavad hästi ühendada professionaalset ja harrastuskultuuri, et mitmekesistada huvitegevust ja sündmusi.

Väga oluliseks peavad kultuurikorraldajad tegevuseks vajalike hoonete olemasolu. Kõik uue valla kollektiivid ei mahu tegutsema näiteks Jõgeva Kultuurikeskusesse. Selleks, et majad ja nende inventar säiliks, on vaja jooksvat korrapärast hooldust ja renoveerimist. Ka tehnika vananeb meie ühiskonnas kohutava kiirusega, mis tähendab, et tuleb planeerida ka investeeringuid sellesse.

Iga piirkond vajab asjatundlikke inimesi, kes tunnevad kohalikke vajadusi ja aitaks tegeleda projektide ning arenguga. Vabaihendused tunnevad puudust nõustamisest ning vajadusel vahendajast kogukonna ja omavalitsuse vahel. Kohtades, kus on säilinud palgalised kultuurikorraldajad, on paremad võimalused arendustegevusteks ja kogukonna toetamiseks. Seal, kus on ära kaotatud võimalus rahvakultuuriringide tekkeks (rahvamajad on likvideeritud), on väga keeruline nüüd hakata uuesti ringe tekitama (nt võivad inimesed osaleda juba mujal kollektiivides).

Ka raha jaotamisel tuleb omavalitsusel arvestada ikkagi koha eripära ja ealise koosseisuga. Tugevad ühendused jõuavad rohkem ära teha ja paistavad silma, kuid ei tohi märkamata jätta ka väiksemaid seltsi. Kultuur pole kunagi suutnud ennast ise ära majandada ja ka inimesed ei ole nii jõukad, et jõuaks kogu kultuuritarbimise ise kinni maksta. Seetõttu on omavalitsuse

panus väga oluline. Rahvakultuur on eestlastele prioriteediks juba riiklikul tasandil. Sellega tuleb arvestada ka regionaalsel ja kohalikul tasandil.

Kolmas sektor ja kodanikuühendused on nii riigile kui omavalitsusele olulisteks partneriteks. Erinevad seltsid ja MTÜ-d on tekkinud piirkondades vajaduspõhiselt ja neid ei peaks üritamagi tekitada „ülevalt-alla“ põhimõttel. Vabaühendused ja nende eestvedajad vajavad tunnustamist, et nad jõuaks aktiivselt edasi tegutseda. Siiani on haldusreform tekitanud neis ebakindlust ja kartust, et vald jääb neist kaugemale. Peljatakse asjaajamise keerukust ja seda, et piirkond ei ole kuidagi esindatud tähtsates otsustes.

Kõige rohkem jäid kõlama märksõnad: info, paindlikkus, tunnustamine. Intervjuudest selgus, et siiani ei ole veel märgata valdkonnas millegi paranemist. Ressursside efektiivsemat kasutamist ja kokkuhoidu hetkeseisuga ei paista. Palju on segadust, teadmatust ja isegi pahameelt. Iga algus on raske ja siiski loodetakse, et kõik laheneb.

Võttes aluseks teoreetilise materjali, tähelepanekud intervjuudest ja eelnevad järeldused, teeksin ühinenud omavalitsusele kultuuri paramaks korraldamiseks järgmised ettepanekud:

- 1) Kultuuri tuleb toetada ja kultuur peab olema mõeldud kõigile. Väites tuginetakse ka raamatule „Kohalikud omavalitsused ja kultuur“, milles on öeldud: *Kultuurielu peab jõudma iga ühiskonnaliikmeni; ta peab olema mitte valitud seltskonnale kõrgemat liiki meelelahutust pakkuv, vaid kõikide inimeste soove ja vajadusi arvestav* (Kiis, 1998: 7-8).
- 2) Kogu kultuuritegevust ei tohi jätta ainult MTÜ-de kanda. Ka piirkondades kohapeal on vaja inimest, kelle poole kultuurivaldkonnas saaks pöörduda. Raamatupidamine ja bürokraatia on MTÜ-dele murekoht.
- 3) Piirkonnas pakutavad kultuuriteenused peavad olema jätkusuutlikud ja mitmekesised, kvaliteetsed ja kaasaegsed. Tegevuste planeerimisel tuleb arvestada piirkonna ealise koosseisuga. Kultuuriteenuste taseme tõstmiseks oleks vaja mõelda ka eestvedajate pädevuste tõstmise peale. Üheks võimaluseks on kogukondadele või tegevusjuhendajatele koolituste pakkumine ning enesearendamise toetamine.
- 4) Enne kui alustada uue taristu rajamisega, teha korda need objektid, mis seda vajavad.
- 5) Kultuuri rahastamine peab olema läbipaistev ja õiglane. See tähendab, et taotlused ei oleks mitte võrdses osas kärbitud, vaid jaotamine oleks piirkondade aktiivsust arvestav. Kes teevad

rohkem, vajavad ka rohkem toetust. Samas ei tohi unustada ka väiksemaid seltse. Paindlikkus on oluline. Toetuste eraldamise otsustamiseks võiks olla loodud spetsiaalne komisjon, kus on liikmeteks ka valdkonna eksperdid.

6) Jooksvate projektide finantseerimiseks on vaja reservfondi. Keeruline on planeerida tegevusi üle aasta ette. Aeg-ajalt avaneb ka sobivaid taotlusvoorusid eelarveaasta keskel, millega ei ole varem arvestatud.

7) Vaja on välja töötada ühtne süsteem ringijuhtide tasustamiseks ja kollektiivide toetamiseks (transport esinema, osalustasud, rahvariided jms).

8) Ringid tahavad turvaliselt jätkata oma organisatsiooni all. Mõned ühendused tegutsevad edukalt kultuuriasutuste all ja teised mittetulundusühinguna. Toimivaid süsteeme ei tohiks lõhkuda, aga see peab olema toimiv kõigi osapoolte arust.

9) Valla siseselt võiks „laenata“ ringijuhti teisest majast/ piirkonnast kui vastavate oskustega juhendajat endal ei ole. Juhendamine mitmes piirkonnas annaks ehk ka ringijuhile vajaliku koormuse, et tegeleda sellega põhitööna.

10) Vaja on ühisüritusi, traditsioonide uuendamist ja läbimõeldud tegevusi. Võtmesõnaks on lapsed ja noored, kellest kasvatada kultuuritarbijat ning osalejat. Erinevad piirkonnad saaksid hakata üksteisel külas käima, kas kollektiividega vms. Korralda saaks ühissetevõtmisi, pereüritusi ja omavahelisi võistlusi.

11) Operatiivne infovahetus on väga vajalik. Vaja oleks korralikult käivitada valla kultuurikalender. Selgitada, et võimalusel ei planeeritaks samaks päevaks üksteise lähedal üritusi, mille publiku pärast tuleb piirkondadel konkureerida. Võimaluseks on erinevate ümarlaudade korraldamine või näiteks Jõgeva valla kulturiinimeste sotsiaalmeedia grupp, kus arvamusi ja ideid vahetada.

12) KOV kultuuripoliitika või -strateegia loomisel tuleb kaasata kõiki kultuurikorraldajaid ja ka MTÜ-de liikmeid.

13) Tunnustamine on väga oluline, „väiksed asjad“ loevad. Märgata tuleb väiksemaid kollektiive ja seltse. Tuleb meeles pidada juubeleid ja tähtsündmusi. Koostöö ja suhtlus, inimlikkus ja paindlikkus on tähtsal kohal.

14) Elaniku kodukoha lähedal peab inimesel olema võimalus oma sündmusi korraldada, pidada sünnipäevi, matuseid jne. Kui ei ole rahvamaja, peab see olema kuidagi teisiti lahendatud. Peaks olema loodud tingimused valla ruumide tasuta ja tasuliseks kasutamiseks.

15) Vallaametniku ülesandeks ei peaks olema ürituste korraldamine, vaid olukorra analüüs, arengu planeerimine, tegevusprogrammide koostamine ja ühistegevuste koordineerimine.

Tulemuslikuks kultuurivaldkonna arenguks on vaja välja selgitada kohaliku omavalitsuse kultuurikorralduse prioriteedid ja välja töötada kohaliku kultuuripoliitika elluviimise põhimõtted. Ei tohi kultuuri osatähtsust alahinnata, sest juba piirkonna mainekujunduses on kultuuril väga oluline roll. Samuti mõjutab see tugevalt ka teisi valdkondi. Kultuur ei tohiks olla rahateenimise vahend. See peaks aitama kaasa traditsioonide säilitamisele, inimeste arengule ja sotsiaalse võrgustiku tugevdamisele. Kultuuriasutuste rahastamisel tuleks katsuda lahus hoida põhitegevus ja majandustegevus. Paljudele asutustele on ülesandeks pandud isemajandamiseks erinevate lisateenuste osutamine. Tähtis on ju tegelikult see, mille jaoks organisatsioon on loodud. Inimesed üksi ei jõua kõiki kultuuriteenuseid kinni maksta. Vaheldusrikkad üritused ja huvitegevus on aga tihti põhjuseks mille järgi endale elukohta valitakse. Seega peaks olema oluline oma piirkonna konkurentsivõime säilitamine ja parandamine.

Kultuuri arengusuunad ja selleks vajalikud tegevused on võimalik välja tuua kohaliku omavalitsuse ja valdkondlikes arengukavades. Igal KOV-il peaks olema oma kultuuripoliitika, mis tugineb riigi kultuuripoliitikale. On vaja läbimõeldud strateegiat, et valdkonna areng oleks stabiilne ja jätkusuutlik. Olulisel kohal peaks olema rahvakultuuri hoidmine. Samas tuleb suhtuda kultuuri ka innovatiivselt, et mitte ajast maha jääda. Tarbijaskond on erinevate huvidega, mis koos ühiskonnaga ajas muutuvad.

Kõik omavalitsused ja piirkonnad on omanäolised ja võib-olla ongi hea, et väga paljusid asju saavad nad ise reguleerida. Süsteemid ja tingimused tuleb ühtlustada kasutades häid näiteid. Oluline on valdkonna professionaale kuulda võtta ja kootöös parimad lahendused leida.

KOKKUVÕTE

Käesoleva töö eesmärgiks oli käsitleda muutusi kultuurikorralduses haldusreformi kontekstis Jõgeva valla näitel. Läbiviidud reform on muutuste põhjuseks erinevates valdkondades, kaasa arvatud kultuuris. Valdonna paremaks planeerimiseks on vajalik eelnevalt olemasolevat olukorda kaardistada ning analüüsida.

Konteksti mõistmiseks tutvustati alustuseks haldusreformi olemust ja selle eesmärgi üldiselt. Varasematest eeskujudest toodi näiteid reformidest Põhjamaades, kus ühinemised on toimunud samadel põhjustel. Ühinemise oodatavaks tulemuseks on võimekamad omavalitsused ja elanikkonnale efektiivsem teenuste pakkumine. Kultuuriteenuste kättesaadavuse ja mitmekesisuse parandamisel on oluline mõju ka teistele valdkondadele. Kohalikel omavalitsustel on võimalus kujundada oma kultuuripoliitikat nii, et olemasolevaid ressursse maksimaalselt ära kasutades luua atraktiivne elukeskkond.

Juhindudes riiklikust kultuuripoliitikast tuleb kohalikel omavalitsustel püstitada eesmärgid, kuhu kultuurikorralduses jõuda soovitakse. Selleks, et oleks võimalik muudatusi planeerida, tuleb kõigepealt kaardistada olemasolevat olukorda. Välja toodud parimate praktikate abil saab lahendada esile tulnud kitsaskohti.

Uurimisküsimustele vastuste leidmiseks analüüsiti kõigepealt kultuurikorraldust endistes ühinenud omavalitsustes. Valdkonda käsitleti läbi KOV-kultuurikorralduse olulisemate komponentide: rahastamine, infrastruktuur, personal ja kodanikuühendused. Igas endises omavalitsuses jagunes kultuuri rahastamine põhiliselt asutuste, vabaiühenduste ja ürituste vahel. Rahastamispehiohted ja taotlemise korrad olid erinevad. Toetati tegevuskulusid, ringijuhitide tööd, ürituste korraldamist ja projekte. Endistes omavalitsustes oli hulgaliselt kultuuriobjekte ja –rajatise. Spetsiaalseid kultuurihooneid ei olnud endises Jõgeva vallas, samuti puudusid seal ka palgalised kultuurikorraldajad. Nagu uurimusest selgus, tegelesid

endises Jõgeva ja Torma vallas kultuuritegevusega mittetulundusühendused. Torma ja Palamuse vallas olid olemas rahvamajad, kuid kultuuritöötajad neis ainult Palamuse vallas. Jõgeva linnas oli pakuti aktiivsemalt kultuuriteenuseid kultuurikeskuses, kus oli ka vastav personal, lisaväärtust andsid tegutsevad MTÜ-d. Jõgeva linnavalitsuses ja ka vallavalituses olid olemas vastavad ametnikud, kes kultuurivaldkonda koordineerisid.

Teisele uurimisküsimusele vastust otsides selgus, et ühinenud Jõgeva vallas vajab tõsisemat läbimõtlemist veel rahaliste toetuste andmise kord ja ka mitterahalise toetuse võimalused. Viimase all mõeldakse näiteks ruumide tasuta kasutusse andmist. Ühinemislepinguga kultuurivaldkonnas olulisi muutusi sätestatud ei ole. Ära on märgitud, et kõik toimivad asutused jätkavad oma tööd ning igas kultuurihoones on olemas kultuuritöötajad. Torma piirkonna rahvamajades näevad kohalikud eestvedajad vajadust palgalise kultuurikorraldaja järele. Samamoodi oleks endises Jõgeva valla asulates vaja inimest, kes põhikohaga tegeleks kultuurisündmuste ja huvitegevuse korraldamisega. Uuritavatest materjalides ja intervjuudest tuli välja, et olemasoleva infrastruktuuri pidevasse korrashoidu ei panustada väga tihti. Mõned hooned on lepinguga antud kodanikuühenduste kasutusse just eesmärgiga, et neil oleks võimalik taotleda remondiks rahastust erinevatest toetusfondidest. Kogukonnad näevad vajaliku muutusena omavalitsuse järjepidevat panustamist kultuurivaldkonda, sest kultuur ei ole suuteline ise ennast ära majandama.

Viimase uurimisprobleemina analüüsiti kohaliku omavalitsuse ja kodanikuühenduste vahelisi suhteid. Ühinenud Jõgeva valla haldusala on pea neli korda suurem ja selleks, et vajalikud teenused jõuaksid ka kaugematesse küladesse, on vaja kaasata kogukondi ning delegeerida avalikke teenuseid. Intervjuudes osalejad loodavad, et olemasolevad mittetulundusühendused on edaspidigi aktiivsed ja tegutsevad oma kogukondades. Vaja on aga ka KOV-i poolset initsiatiivi ühendustega suhtlemisel, et MTÜ-d tunneksid ennast vajalikuna. Kodanikuühendused peaksid olema omavalitsusele olulisteks partneriteks. Unustada ei tohi ka aktiivsete eestvedajate tunnustamist.

Kokkuvõttes võib järeldada, et uues ühinenud vallas on vajadus kultuuri koordineerimise ja infovahetuse parandamise järele. Väga oluliseks peetakse kultuurihoonete ja pädevate kultuurikorraldajate olemasolu. Panustada tuleb järjepidevalt nii kultuuriobjektide

korrashoidu kui ka aktiivsete eestvedajate tasustamisse. Kohalikul omavalitsusel on võimalus kujundada oma kultuuripoliitikat kõigi piirkondadega arvestades. Kaasates kogukondi ja valdkonna spetsialiste on võimalik tagada omavalitsuse jätkusuutlikku arengut.

Käesolevas töös kasutatud dokumentide analüüsist ning läbi viidud intervjuudest oli võimalik saada väga palju informatsiooni kohalike omavalitsuste kultuurikorralduse erinevustest. Uuringus osalejatel oli muudatustest ja edaspidise tegevuse korraldamisest paljudes küsimustes sarnane nägemus. Tegemist oli juhtumiuuringuga, kus keskenduti kultuurikorraldusele ja selle muutustele haldusreformi kontekstis. Leian, et antud meetod oli teema uurimiseks kõige sobilikum. Töö võiks olla abimaterjaliks Jõgeva valla kultuurivaldkonna strateegia koostamisel. Teatud perioodi möödudes võiks uuesti analüüsida läbi viidud muudatusi ja nende tulemuslikkust.

KASUTATUD KIRJANDUS JA ALLIKAD

Kirjandus

Annus, T., Randma, T. 2000. Haldusreformi müüdid. Riigikogu Toimetised, 2: 135-143.

Aps, J., Hinsberg, H., Kaarna, R., Matt, J., Uus, M. 2013. Ühenduste rahastamise juhendmaterjal. Tallinn: Poliitikauuringute Keskus Praxis.

Bogason, P. 1995. Changes in Local Government in Scandinavia: Towards organisational differentiation? The European Yearbook of Comparative Government and Public Administration. Nomos.

Bouckaert, G., Pollitt, C. 2004. Public Management Reform. A Comparative Analysis. Oxford: Oxford University Press.

DiMaggio, P. 1983. Cultural policy studies: What they are, and why we need them. The Journal of Arts Management and Law, 13(1): 242.

Gray, C. 2010. Analysing cultural policy: Incorrigibly plural or ontologically incompatible? International Journal of Cultural Policy, 16(2): 222.

Häggroth, S. et al. 1993. Swedish Local Government. Traditions and Reforms. Fälköping: Gummersons Tryckery AB.

Kiis, R. 1998. Kohalikud omavalitsused ja kultuur. Tallinn. Rahvakultuuri Arendus- ja Koolituskeskus.

Kiviniemi, M. 1998. Local government reforms and structural changes in public administration: the Finnish case. Sage Modern politics series. London. 75-76.

Langsted, J. 1990. Double Strategies In A Modern Cultural Policy. Journal of Arts Management, Law & Society. Winter 90. Vol. 19. Issue 4: p53.

Lippus, M., Vihma, P. Eesti kogukondade hetkeseis. 2014. Uuringuraport. Tallinn: Linnalabor ja Eesti Külaliikumine Kodukant.

- Luhtala, A.** 2001. Kohalike omavalitsuste halduskorralduse muudatused Soomes. III Eesti-Soome sõpruslinnade ja –valdade kokkutulek Tartus 5.-7.09.2001. Materjalide kogumik. Tallinn, 37-40.
- Mercer, C.** 2006. Cultural planning for urban development and creative cities. Selfpublished manuscript.
- Murd, M.** 1999. Haldusreformi arengusuunad kohaliku omavalitsuse tasandil Kohtla-Järve linna näitel. Magistritöö. Tallinna Tehnikaülikool: Humanitaarteaduskond.
- Oitmaa, K., Rõigas, A.** 1998. Territoorium ja administratsioon Euroopas – vald ja linn tahavad ühineda. I raamat. Ajalugu ja kogemusi. Tallinn. Jaan Tõnissoni instituut. 53-108.
- Paquette, J. Redaelli, E.** 2015. Arts management and Cultural Policy research. Hampshire: Palgrave Macmillan. 59-60.
- Pentti, M. Pekola-Sjöblom, M.** 2013. The reform to restructure municipalities and services in Finland; A research perspective. Finland.
- Putnam, R.D.** 1993. Making Democracy Work. Civic Traditions in Modern Italy. Princeton University Press. 175-176.
- Teeväli, A.** 2009. Kohalike omavalitsuste sotsiaalmajandusliku arengu seos haldusterritoriaalse reformiga – aastatel 1999–2005 ühinenud omavalitsusüksuste sotsiaalmajanduslike muutuste analüüs. Magistritöö. Tartu Ülikool, Sotsiaalteaduskond, Riigiteaduste Instituut.
- Visor, A.** 2007. Haldusterritoriaalne reform kohaliku omavalitsuse tasandil Karksi valla näitel: kohalike omavalitsuste liitumise mõju kultuuri- ja haridusteenuste kättesaadavusele. Magistritöö. Tartu Ülikool, Sotsiaalteaduskond, Avaliku halduse osakond, Avaliku halduse õppetool.
- Õunapuu, L.** 2014. Kvalitatiivne ja kvantitatiivne uurimisviis sotsiaalteadustes. Juhendmaterjal. Tartu Ülikool.

Seadusandlus

- Haldusterritoriaalse korralduse muutmise algatamine valdade ja linnade osas.** RTL 2001, 80, 1102. Kasutatud 19.03.2018. <https://www.riigiteataja.ee/akt/85747>
- Haldusreformiseadus 2016.** paragrahv 1, lõige 2. Kasutatud 14.01.2018. <https://www.riigiteataja.ee/akt/121062016001>

Kohaliku omavalitsuse korralduse seadus (lühend- KOKS).1993. Riigi Teataja Kasutatud 17.12.2017 <https://www.riigiteataja.ee/akt/126032013006>

Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020. Kasutatud 27.11.2017

<http://www.kul.ee/sites/kulminn/files/kultuur2020.pdf>

Elektroonilised allikad

Cultural Development Network. 2017. Policy domains for local government planning. Kasutatud 23.04.2018. URL <http://www.culturaldevelopment.net.au/planning/policy-domains/>

Detsentraliseeritud valitsemismudelite kujundamine ühinenud omavalitsustes. Rahandusministeerium. 2016. Juhendmaterjal. Kasutatud 15.03.2018. URL https://haldusreform.fin.ee/static/sites/3/2016/09/kov_juhtimismudelid_web.pdf

Eesti haldusjaotuse kujunemine. EE 11, 2002. Uuendatud 2013. Kasutatud 19.03.2018. URL http://entsyklopeedia.ee/artikkel/eesti_haldusjaotuse_kujunemine

Eesti kodanikuühiskonna arengu kontseptsioon. 2002. Kasutatud 29.01.2018 URL https://www.siseministeerium.ee/sites/default/files/eesti_kodanikuuhiskonna_arengu_kontseptsioon.pdf.

Eesti Kultuuri Koda, Eesti Rahvamajade Ühing, Harjumaa Kultuurikorraldajate Liit, Eesti Kultuuriseltside Ühing. 2016. Avalik pöördumine. Kasutatud 16.02.2018. URL http://dokreg.kul.ee/public/Avalik_kiri_Rahvamajade_asjus_17082016.pdf.1183685.pdf

Haldusreformi kontseptsioon. 2015 Rahandusministeerium. Tallinn. Kasutatud 16.03.2018. URL https://www.rahandusministeerium.ee/sites/default/files/document_files/kov/151218_haldusreformi_kontseptsioon.pdf

Jõgeva linna arengukava 2016-2022. Kasutatud 16.03.2018. URL <http://jogeva.kovtp.ee/arengukavad>

Jõgevamaa MTÜ-d. 2018. Jõgevamaa Arendus- ja Ettevõtluskeskuse (JAEK) koduleht. Kasutatud 11.03.2018 URL <http://www.jaek.ee/jogevamaa-mtud>

Jõgeva valla arengukava 2014 – 2020. Kasutatud 16.03.2018. URL <http://www.jogevavv.ee/arengukavad>

Jõgeva valla koduleht. 2017. Haldusreform. Kasutatud 11.03.2018 URL <http://jõgeva.ee/haldusreform>

Jõgeva Vallavolikogu otsus 26.11.2016 nr 54. Kasutatud 02.04.2018. URL http://delta.andmevara.ee/jõgeva_vald/dokument/1785425

Kultuuri töörühma protokollid. Jõgeva valla koduleht. 2017. Kasutatud 18.03.2018. URL jõgeva.ee/haldusreform

Kultuuriministeeriumi vastuskiri avalikule pöördumisele 14.10.2016. Kasutatud 14.03.2018. URL https://dokreg.kul.ee/index.php?id=10319&op=doc_details&dok_id=49097&asutus_id=1

Municipal Cultural Planning: A Toolkit for Ontario municipalities. 2011. Kasutatud 27.11.2017. URL http://www.stthomasculture.ca/uploads/2/1/4/9/21492992/_municipalcultural_planning_atoolkitforontariomunicipalities_digital.pdf

Pedanik, E. 2017. Haldusreformi (s.h Riigireformi) mõju kultuurikorraldusele. Ettekanne Eesti Rahvatantsu ja Rahvamuusika Seltsi üldkogul Haapsalus. Kasutatud 04.03.2018. URL http://www.errs.ee/public/171209_Haldusreformi_maju_kult_korraldusele_ERRS_Haapsalus.pdf

Rahandusministeeriumi koduleht. 2018. Kasutatud 19.03.2018. URL <https://www.rahandusministeerium.ee/et/kov>

Saar, I. Kultuur olgu iga reformi keskne osa. 2016. Arvamusartikkel. Kasutatud 16.03.2018. URL <http://www.kul.ee/et/uudised/kultuur-olgu-iga-reformi-keskne-osa>

Scandinavian Regions Strive for Strong Regional Level Administrative Reform Processes and Have Different Outcomes. 2007.AER Seminar on Regionalism in Scandinavia Europe Day . Hamar. Seminar summary. Kasutatud 19.03.2018. URL www.ameos.net/fileadmin/user_upload/.../Regional.../SeminarSummary-1.doc

Siseministeeriumi kodulehekülg. 2018. Haldusterritoriaalne korraldus. Kasutatud 11.01.2018. URL <https://www.siseministeerium.ee/et/5994>

Torma valla arengukava 2015-2023. Kasutatud 16.03.2018. URL <http://torma.kovtp.ee/arengukavad>

Vabariigi Valitsuse määruse „Jõgeva linna, Jõgeva valla, Palamuse valla ja Torma valla osas haldusterritoriaalse korralduse ja Vabariigi Valitsuse 3. aprilli 1995. a määruse nr 159 „Eesti territooriumi haldusüksuste nimistu kinnitamine“ muutmine“ eelnõu seletuskiri. Kasutatud 11.03.2018. URL https://haldusreform.fin.ee/static/sites/3/2017/02/jõgeva_sk.pdf

LISAD

Lisa 1. Intervjuu küsimused endiste Jõgeva valla omavalitsuste kultuurikorraldajatele

- 1) Kirjeldage palun eelmise KOV-i kultuurikorraldust?
- 2) Kuidas kirjeldate eelmises omavalitsuses kultuuriteenuste kättesaadavust ja mitmekesisust vallaelanikele?
- 3) Kuidas kirjeldate kultuurirajatiste ja hoonete olukorda? Mis on hästi ja mis on halvasti selles osas?
- 4) Milline on Teie arvamus kultuuri rahastamise kohta enne ühinemist ja kuidas see edaspidi võiks toimuda?
- 5) Kuidas kirjeldate senise omavalitsuse kultuuripersonali kui seda oli? Millist kultuuripersonali vajadust näete uues omavalitsuses?
- 6) Kuidas mõjub teie arvates ühinemine kodanikeühendustele? Kas nad aktiveeruvad või pigem jäävad passiivseks? Mis seda võiks põhjustada?
- 7) Kas ühinemine on teie endise omavalitsuse kultuurikorralduse jaoks positiivne või negatiivne? Kirjeldage oma mõtteid seoses sellega.
- 8) Milliseid ohte võib tekkida seoses ühinemisega? Põhjendage
- 9) Kuidas saaks neid ohte vältida?
- 10) Milliseid võimalusi võib tekkida seoses ühinemisega? Põhjendage
- 11) Mis peaks Teie arvates olema teisiti võrreldes varasema korraldusega kultuuri valdkonnas?

Lisa 2. Intervjuu küsimused varasemalt ühinenud omavalitsuse kultuurikorraldajale

- 1) Kirjeldage ühinemise tulemusi kultuuri valdkonnas. Kas ühinemine oli teie omavalitsuse kultuurikorralduse jaoks positiivne või negatiivne?
- 2) Millised kultuurikorralduslikud muutused Teie omavalitsuses toimusid?
- 3) Millised muutused toimusid kultuurivaldkonna rahastamises?
- 4) Millised struktuurimuutused, personalimuutused toimusid?
- 5) Kas suleti kultuuriasutusi või rajatisi? Või loodi uusi? Milliseid?
- 6) Kas mingid tingimused halvenesid teie arvates ühinemise tulemusel? Kui jah, siis mis näiteks ja miks? Põhjendage
- 7) Kas ja milliseid muutused parandasid kultuuri olukorda seoses ühinemisega? Põhjendage
- 8) Kuidas on kultuuri korraldamine teie omavalitsuses seotud kodanikeühendustega? Kas ühinemine mõjus neile positiivselt või negatiivselt? Millised on KOV-i suhted kogukonnaga?
- 9) Kas erinevad kultuuriteenused on praegu kõigile vallaelanikele kättesaadavad? Ka keskusest väljaspool?

Lisa 3. Intervjueeritute nimekiri

1. Helgi Kaeval - Kaarepere rahvamaja perenaine (Palamuse vald) 28.11.2017
2. Helle Kajaste - Jõgeva valla haridus-ja kultuuriosakonna juhataja (Jõgeva linn) 05.01.2018
3. Ainar Ojasaar - Jõgeva Kultuurikeskuse juhataja (Jõgeva linn) 16.01.2018
4. Pille Tutt - Sadala Külade Seltsi juhatuse liige (Torma vald) 14.02.2018
5. Liina Abram - Vaiatu Küla Seltsi juhatuse liige (Torma vald) 06.03.2018
6. Ille Mirka - Saarepeedi rahvamaja juhataja (Karksi vald) 08.03.2018
7. Reine Koppel - MTÜ Kultuuriselts Vanaveski juhatuse liige (Jõgeva vald) 02.04.2018
8. Sirje Kiis - MTÜ Sokuturi juhatuse liige (Palamuse vald) 11.04.2018

Lisa 4. Jõgeva valla kultuuriobjektide kaardistuse tabel

KOV	Asutus/rajatis	Juriidiline vorm	Hetkeseisukord, investeeringuvajadused
Jõgeva linn	Linnaraamatukogu	hallatav asutus	
Jõgeva linn	Kultuurikeskus	hallatav asutus	pargi arendus
Jõgeva linn	B.Alveri Muuseum	sihtasutus	
Jõgeva linn	Jõgeva Muuseum	eraomandis	
Jõgeva linn	Piiri park ja kruusaaik		
Jõgeva linn	Akvarelligalerii Kala	eraomandis	
Jõgeva vald	Siimusti raamatukogu	hallatav asutus	
Jõgeva vald	Laiuse raamatukogu	hallatav asutus	
Jõgeva vald	Kuremaa raamatukogu	hallatav asutus	
Jõgeva vald	Vaimastvere raamatukogu	hallatav asutus	
Jõgeva vald	Vägeva raamatukogu	hallatav asutus	
Jõgeva vald	Kuremaa Turismi- ja Arenduskeskus, sh loss, mõisapark, veski ja rannahoone	valla sihtasutus	993 000 EUR
Jõgeva vald	Laiuse seltsimaja	hoone valla omandis, MTÜ haldab	Hoone seisukord halb, katus paigaldatud ja läbi ei saja. Inv.vajadus - 950 000 EUR
Jõgeva vald	Vaimastvere seltsimaja	hoone valla omandis, MTÜ haldab	Hoone seisukord halb
Jõgeva vald	Pedja meierei muuseum-loomekeskus	eraomandis/MTÜ	Ehitustööd pooleli, katus korralik. Vajalikud sisetööd, veevarustus, küttesüsteem. Inv.vajadus - 120 000 EUR
Jõgeva vald	Paduvere Talumuuseum	eraomandis/MTÜ	
Jõgeva vald	Kassinurme linnamägi (hiis)	MTÜ	
Torma vald	Sadala Raamatukogu	hallatav asutus	
Torma vald	Torma Raamatukogu	hallatav asutus	vajab soojustust
Torma vald	Torma Rahvamaja	hoone valla omandis, MTÜ haldab	vajab osaliste ruumide remonti
Torma vald	Sadala Rahvamaja	hoone valla omandis, MTÜ haldab	vajab uut küttesüsteemi, välisfassadi remonti

Torma vald	Sadala Rahvamaja õues välilava	valla omandis, MTÜ haldab	vajab projekti, investeeringut
Torma vald	Vaiatu Rahvamaja	hoone valla omandis, MTÜ haldab	vajab välisfassaadi remonti, küttesüsteemi, katust,
Torma vald	Vaiatu laululava	valla omandis, MTÜ haldab	
Torma vald	Külaplatsid (Võtikvere, Näduvere, Rääbise, Sadala, Reastvere jne)	MTÜ-d	
Palamuse vald	Palamuse Kultuur: Palamuse Rahvamaja	hallatav asutus/ hoone kuulub kogudusele	hea, vajab pisiremonti
Palamuse vald	Palamuse Kultuur: Kaarepere Rahvamaja	hallatav asutus	rahuldav, vajab investeeringuid
Palamuse vald	Palamuse Kultuur: Palamuse Laululava	hallatav asutus	Renoveeritud 2017.a.
Palamuse vald	Palamuse Raamatukogu	hallatav asutus	
Palamuse vald	Kaarepere Raamatukogu	hallatav asutus	
Palamuse vald	Luuu Metsanduskooli raamatukogu	riigiasutus	
Palamuse vald	Luuu Metsanduskooli klubihoone	riigiasutus	hea, lava vajab investeeringuid
Palamuse vald	Palamuse muuseum	riigiasutus	rahuldav, vajab investeeringuid
Palamuse vald	Lilleaasa laululava	eravaldis	vajab investeeringuid
Palamuse vald	Aruküla mägi	valla omandis, haldab MTÜ	
Palamuse vald	Palamuse vesiveski	eraomandis	

Allikas: Haldusreformi kultuuri töörühma protokollis lisamaterjal 02.02.2017

SUMMARY

Changes in cultural planning during administrative reform in Jõgeva parish?

The objective of the administrative reform is the establishment of capable local governments that can develop every aspect of local life, including culture. During that kind of reforms, a lot of changes are made in all fields of local governance. This thesis brings for example the situation in Jõgeva parish.

The aim of this Master's thesis is to analyze the changes in cultural governance that are taking place during the administrative reform. Previous situation and changes are described from 4 aspects of local cultural governance: financing, infrastructure, personnel, and community or non-governmental third sector organizations. In order to get information is used qualitative methods including analyzing documents and interviewing people engaged in culture.

The results of the study were as follows. In new merged municipality is necessary to identify common priorities and create a vision for the systematic development of culture. Work-groups were created to discuss the changes that need to be done in order to develop sustainable cultural environment in all areas of Jõgeva parish. According to the Constitution of the Republic of Estonia we have to guarantee the preservation of our language, nationality and culture through the ages. As revealed in the study, national culture should be one of the priorities in local government also.

There are several culture buildings in current Jõgeva parish. Some of them are renovated, but some still need investments. It is important to maintain the existing objects. Therefore, care should be taken on a regular basis for both buildings and their inventory. Smaller areas also need competent cultural personnel who are well informed about local interests and needs. Elimination of cultural institutions and leaving all cultural activity for non-profit organizations and village societies has not been a good solution.

Turned out that communities are afraid of the lack of information and that smaller societies will not be noticed and recognized. As a possibility was pointed out cooperation with

different organizations and institutions inside the parish and also overseas. There are plenty of resources to provide high quality and diverse cultural services.

In the context of Master`s thesis the author made some suggestions about what local government should consider in cultural planning based on theoretical material and interviews. For better cultural governance is essential to find out the problems to avoid and also best practices that can be used in the future. This thesis could be used as the bases for development of cultural strategy in local government.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Ehtel Valk

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose „Muutused kultuurikorralduses haldusreformi kontekstis Jõgeva valla näitel“, mille juhendaja on Kaari Kiitsak-Prikk ja kaasjuhendaja Art Leete
 - 1.1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
 - 1.2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, **17.05.2018**